

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (specializacija - socioeducacinių projektų koordinavimas)
magistrantūros studijų programa

Ramunė Kiežaitė

**SOCIALINIO PEDAGOGO PROFESINĖS PATIRTIES REFLEKTAVIMO
GEBĖJIMŲ RAIŠKA SKIRTINGUOSE VEIKLOS ETAPUOSE**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas–
doc. dr. Remigijus Bubnys*

Turinys

Magistro darbo santrauka	3
Įvadas	4
1 skyrius. REFLEKTYVI PRAKTIKA SOCIALINIO PEDAGOGO PROFESINĖJE VEIKLOJE KAIP ASMENINIO AUGIMO IR PROFESINĖS KOMPETENCIJOS PLĖTOJIMO GALIMYBĖ	8
1.1. Reflektyvios praktikos samprata: refleksija – reflektavimas – reflektavimas skirtinguose lygmenyse.....	8
1.2. Reflektyvios praktikos modeliai kaip reflektavimas skirtinguose socialinio pedagogo veiklose.....	12
2 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO REFLEKTAVIMO KOMPETENCIJOS GEBĖJIMAI IR UGDYMO(SI) GALIMYBĖS PROFESINĖJE VEIKLOJE	16
2.1. Socialinio pedagogo savirefleksija kaip veiklos efektyvumo pagrindas.....	16
2.2. Patirties reflektavimo gebėjimai ir jų svarba skirtinguose socialinio pedagogo profesinės veiklos etapuose.....	18
2.2.1. Reflektavimo apie veiklą gebėjimų raiška	20
2.2.2. Reflektavimo veikiant gebėjimų raiška.....	21
2.2.3. Reflektavimo veiklai gebėjimų raiška.....	23
3 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO PROFESINĖS PATIRTIES REFLEKTAVIMO GEBĖJIMŲ RAIŠKA SKIRTINGUOSE VEIKLOS ETAPUOSE: TYRIMO ANALIZĖ	25
3.1. Tyrimo metodika.....	25
3.2. Tyrimo imtis.....	27
3.3. Socialinio pedagogo savirefleksijos ir profesinės patirties reflektavimo svarbos tendencijų analizė.....	29
3.4. Socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų veikiant, veiklai ir apie veiklą analizė.....	39
Išvados	50
Projektinė dalis	51
Literatūra	55
Summary	60
Priedai	62

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų raiškos *analizė*.

Iškelta *hipotezė*, jog tikėtina, kad socialiniai pedagogai suvokia reflektavimo gebėjimų svarbą ir reikšmę profesinės veiklos metu bei turi galimybių realizuoti reflektavimo veikiant, veiklai ir reflektavimo apie veiklą gebėjimus profesinėje veikloje.

Kaip pagrindinis šio tyrimo *metodas* buvo pasirinkta *apklausa raštu*, naudojant struktūruotą uždaro tipo klausimyną, ir atliktas tyrimas, kurio tikslas - remiantis teorine ir empirine tyrimo duomenų analize atskleisti socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų raišką skirtinguose veiklos etapuose (reflektavimas veikiant, veiklai ir reflektavimas apie veiklą). Duomenims apdoroti taikyta *statistinė* tyrimo *duomenų analizė* (kiekybinė aprašomoji statistika; daugiamatis statistinis metodas – faktorinė analizė).

Iškeltam tyrimo tikslui pasiekti respondentai buvo atsirenkami tikslingai, patogiosios atrankos metodu. Tyrime dalyvavo 218 (100 proc.) socialinių pedagogų, dirbančių švietimo įstaigose visoje Lietuvoje, iš kurių 212 (97,2 proc.) moterų ir 6 (2,8 proc.) vyrai.

Empirinėje dalyje analizuojamos socialinio pedagogo požiūrio apie reflektavimo svarbą, savirefleksijos bei profesinės patirties reflektavimo gebėjimų skirtinguose veiklos etapuose (reflektavimas veikiant, veiklai ir reflektavimas apie veiklą) tendencijos.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Socialiniai pedagogai profesinės veiklos metu realizuoja profesinės patirties reflektavimo gebėjimus skirtinguose veiklos etapuose, tačiau stinga situacijų, kuriose tenka keisti asmeninius įsitikinimus ir prielaidas, tiesiogiai įtakančias veiksmus veiklos metu ar kritiškai įvertinti savo atliekamą veiklą.
2. Socialiniai pedagogai suvokia reflektavimo skirtinguose veiklos etapuose gebėjimų svarbą ir reikalingumą jų profesinės veiklos metu, tačiau neretai savo veiklai ir elgesiui apmąstyti stokoja laiko ir pastangų ar situacijų, kuriose galima būtų diagnozuoti savo klaidas ir kompetencijos ribotumus mokantis valdyti savo emocijas ir elgesį.
3. Pasitvirtino hipotezė, jog socialiniai pedagogai suvokia reflektavimo gebėjimų svarbą ir reikšmę profesinės veiklos metu bei turi galimybių realizuoti reflektavimo veikiant, veiklai ir reflektavimo apie veiklą gebėjimus profesinėje veikloje.

Esminiai žodžiai: socialinis pedagogas, profesinė patirtis, reflektavimo gebėjimai, veiklos etapai.

Ivadas

Socialinis – praktinis tyrimo aktualumas. Pastaraisiais metais refleksijos / reflektavimo problema profesinės veiklos kontekste tampa vis aktualesnė. Globali ir sparčiai kintanti socialinė erdvė iškelia naujus iššūkius žmogui – turėti kritinio mąstymo, sprendimų priėmimo, nuolatinio mokymosi gebėjimus. Socialinės pedagogikos, kaip mokslo, kontekste visų šių gebėjimų neįmanoma įgyti be refleksijos. Profesinėje veikloje refleksijos suvokimas prasideda nuo supratimo, apie tai, ką darai ir baigiamas kritiškai įvertinus savo ideologiją ir įsitikinimus, kuriuos įtakoja mąstymas ir jausmai veiklos metu (Yip, 2006).

Efektyvus mokymasis iš savo patirties yra labai svarbus reflektavimo kompetencijos vystimuisi ir jos pritaikymui praktinėje veikloje visą gyvenimą (Bubnys, 2012). Refleksijos/reflektavimo tema profesinės veiklos aspektu (ne išimtis ir socialinio pedagogo profesija), yra siejama su mokymosi iš patirties, mokymosi visą gyvenimą idėjomis per gebėjimą reflektuoti, gilinantis į asmeninės profesinės patirties analizės, jos tobulinimo ir pagrindimo, žinių atnaujinimo ir pervertinimo sritis, geriau pažįstant ir valdant save, diagnozuojant asmenines klaidas, formuojant ir tobulinant efektyvius reflektavimo analizės veikiant, veiklai ir apie veiklą gebėjimus (Bubnys, Žydžiūnaitė, 2012).

Reflektavimas apie patirtį, apimantis *reflektavimą veikiant, veiklai ir reflektavimą apie veiklą*, mokslinėje literatūroje (Schon, 1983, 1987; Dewey, 1933; Kolb, 1984; Boud, Keogh, Walker, 2005; Cowan, 1998; Jarvis, 1999, 2001; Pollard, 2006; Yip, 2006; Bubnys, 2012; Bubnys, Žydžiūnaitė, 2012; Bubnys, Krušaitė, 2008) yra pateikiamas kaip esminis profesinio tobulėjimo aspektas. Būti reflektaviu socialiniu pedagogu profesinėje veikloje reiškia taikyti skirtingus reflektavimo kompetenciją apimančius gebėjimus, nuolat galvojant apie rūpimus dalykus, juos tyrinėjant, įprasminant ir interpretuojant savo patirtį žinių ribose, per savitą savojo *Aš* ir pasaulio suvokimą, geriau save pažįstant, žvelgiant į tą pačią problemą iš įvairių perspektyvų, apmąstant ne tik teigimą, bet ir neigiamą patirtį, suvokiant savo silpnąsias ir stipriąsias puses (Bubnys, 2012). Reflektavimo kompetenciją apimantys gebėjimai – tai aktyvios pastangos generuoti apibendrinamas žinias apie savąjį *Aš* ir profesiją, susiduriant su dinamiška profesinės veiklos aplinka (Lam, Wong, Leung, 2007). Nė vienas veiksmas profesinėje veikloje veikiant netenka savo prasmės, jei jis taikomas mechaniškai, neapmąščius anksčiau sukauptos patirties ir jos neinterpretavus. Todėl yra aktualu kurti sąlygas reflektavimui, kurio esminiai elementai yra teorinės žinios, patirtis, mąstymas, emocijos, veiksmai ir vertybės socialiniame kontekste, kuriame asmuo gyvena. Tik reflektuodamas specialistas įgyja „nematomų“ žinių ir įgūdžių, todėl jis gali pasirinkti tinkamas strategijas, priimti adekvačius sprendimus ne tik profesinėje veikloje, bet ir kituose gyvenimo situacijose (Bubnys, Žydžiūnaitė, 2012). Svarbu

išskirti ir tai, kad visi reflektavimo etapai (reflektavimas veikiant, veiklai ir reflektavimas apie veiklą) apima socialinio pedagogo profesionalios praktikos epistemologiją, pagrįstą veiklos pažinimu bei veikslių žinojimu.

Mokslinis tyrimo aktualumas. Įvairių sričių – filosofijos, psichologijos, edukologijos, sociologijos, socialinio darbo, slaugos - mokslinėje literatūroje kaupiamos teorinės ir praktinės žinios apie refleksiją/reflektavimą, reflektavimo kompetenciją, kurias yra tikslinga taikyti analizuojant ir socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų raišką skirtinguose veiklos etapuose.

Užsienio mokslininkai (Dewey, 1933; Schon, 1983, 1987; Cowan, 1998), nagrinėję refleksiją, reflektavimo kompetenciją, aprašo refleksijos formas ir jų vaidmenį profesinės veiklos efektyvumui. Mokymuisi iš savo patirties ir reflektavimai praktikos plėtočiai daug dėmesio skyrė ir: Kolb (1984), pristatęs patirtinio mokymosi modelį, Boud, Keogh, Walker, (2005), analizavę reflektavimą mokymosi modelį, kuris išsamiai paaikškina refleksijos/reflektavimo procesą, kuomet patirtis verčiama į mokymąsi, Pollard (2006), pateikęs reflektavimą mokymosi pagrindus. Tuo tarpu Mezirow (2000) savo darbuose plačiau analizavo kritinę refleksiją kaip specifinę refleksijos formą, padedančią geriau įsisąmoninti prielaidų, nuomonių įtaką suvokimui, mąstymui, jausmams ir poelgiams. Tate (2003) analizuodama refleksiją kaip sudėtinę mokymosi proceso dalį, pristato Kolb (1984) patirtinio mokymosi ciklą.

Lietuvos mokslininkai (Jucevičienė, 2001; Dirgėlienė, 2008) išryškino reflektavimosi praktikos būtinybę plėtojant teorijos ir praktikos ryšį profesinėje veikloje, siekiant, kad asmuo veiktų savarankiškai. Savirefleksijos gebėjimų ugdymą aktualizavo Ivanauskienė, Liobikienė (2005), pedagogo refleksijos ypatumus akademinėje situacijoje bei savirefleksijos svarbą ir jos įtaką socialinio pedagogo profesinės veiklos kontekste plačiausiai nagrinėjo Kepalaitė (2005, 2010), reflektavimo ypatumus profesinėje veikloje analizavo Bubnys, Krušaitė (2008), praktinės patirties analizės ypatumus, remiantis rašytinėmis refleksijomis apžvelgė Raudeliūnaitė, (2010) .

Socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų raiškos skirtinguose veiklos etapuose tema yra aktuali ir verta tyrimo. Temos aktualumą įtakoja tai, kad reflektavimo kompetencija yra vienas iš svarbiausių socialinių pedagogų profesinio tobulėjimo būdų, nes būtent dėl refleksijos profesinė patirtis verčiama į mokymąsi, mokymasis – į kokybiškesnę profesinės veiklos atlikimą (Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė, 2004). Todėl manytume, kad atliktas tyrimas bus naudingas ne tik moksliniam, bet ir praktiniam pažinimui. Tyrimo metu gauti rezultatai leis socialiniams pedagogams remiantis refleksija kryptingiau organizuoti ir įgyvendinti visą darbo procesą.

Socialinis – praktinis bei mokslinis temos aktualumas pagrįstai leidžia tyrimo problemą konkretizuoti tokiais *problemniais klausimais*: kaip pasireiškia socialinio pedagogo profesinės

patirties reflektavimo gebėjimai skirtinguose veiklos etapuose? Kiek svarbūs ir aktualūs reflektavimo gebėjimai socialiniams pedagogams jų profesinėje veikloje?

Tyrimo objektas – socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų raiška skirtinguose veiklos etapuose (reflektavimas apie veiklą, veikiant ir reflektavimas veiklai).

Hipotezė – tikėtina, kad socialiniai pedagogai suvokia reflektavimo gebėjimų svarbą ir reikšmę profesinės veiklos metu bei turi galimybių realizuoti reflektavimo veikiant, veiklai ir reflektavimo apie veiklą gebėjimus profesinėje veikloje.

Tyrimo tikslas – remiantis teorine ir empirine tyrimo duomenų analize atskleisti socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų raišką skirtinguose veiklos etapuose (reflektavimas veikiant, veiklai ir reflektavimas apie veiklą).

Tyrimo uždaviniai:

1. Analizuojant mokslinę literatūrą atskleisti reflektavimosi praktikos tendencijas bei reflektavimo kompetencijos struktūrą socialinio pedagogo profesinėje veikloje.
2. Išanalizuoti socialinio pedagogo savirefleksijos ir reflektavimo gebėjimų veiklai tendencijas.
3. Atskleisti socialinių pedagogų reflektavimo veikloje ir po veiklos gebėjimų raišką socioedukacinės pagalbos procese.
4. Įvertinti reflektavimo gebėjimų svarbą bei reikalingumą socialiniam pedagogui profesinės veiklos kontekste.

Tyrimo imtis. Empirinis tyrimas vyko 2014 m. vasario – balandžio mėnesiais. Respondentai buvo atsirenkami tikslingai, patogiosios atrankos būdu. Iš viso buvo apklausti 218 (100 proc.) socialinių pedagogų, dirbančių švietimo įstaigose visoje Lietuvoje, iš kurių 212 (97,2 proc.) moterų ir 6 (2,8 proc.) vyrų. Tyrimo metu buvo išplatinta 330 anketų, kurių grįžtamumas sudarė 66,06 proc.

Tyrimo metodologija ir metodai

Metodologinį tyrimo pagrindą sudarė: *patirtinio mokymosi profesinėje veikloje koncepcija* (Dewey, 1933; Kolb, 1984; Cowan, 1998; Jarvis, 2001; Boud ir kt., 2005), laikantis požiūrio, jog asmuo profesinėje veikloje mokosi iš savo ir kitų asmenų patirties, analizuoja savo klaidas bei mokosi iš klaidų. Akcentuojama asmeninės profesinės patirties analizė bei teorijos ir praktikos tarpusavio ryšys, skatinimas taikant reflektavimosi praktiką / refleksiją; *reflektavimosi praktikos koncepcija* (Schon, 1987; Jarvis, 1999; Johns, 2004) orientuota į specialisto gebėjimą nuolatos mokytis per gebėjimą reflektuoti, gilinantį į patirties analizės, jos tobulinimo ir pagrindimo, žinių atnaujinimo ir pervertinimo sritis, geriau pažįstant ir valdant save, diagnozuojant asmenines klaidas, formuojant efektyvios analizės gebėjimus veikiant, veiklai ir apie veiklą; *kiekybinė tyrimo metodologijos strategija* (Kardelis, 2002; Tidikis, 2003; Bitinas,

2006). Kiekybinis tyrimas remiasi neopozityvistiniu požiūriu, naudojant neeksperimentinį dizainą. Tyrėjas taiko apklausos strategiją, pagal sudarytus instrumentus siekdamas matuojant skalėmis, apdorojant ir analizuojant statistiniais metodais, pagrįsti objekto esminius požymius, reiškinių priežastinius ryšius, jo funkcionavimo veiksnius. Neopozityvizmo pozicija (Žydžiūnaitė, 2007), suprantama kaip poreikis tirti priežastis, kurios lemia konkrečius rezultatus ar padarinius.

Tyrimo metodai. Iškeltam tyrimo tikslui pasiekti buvo naudojama: 1) mokslinės literatūros analizė; 2) apklausa raštu, naudojant uždaro tipo klausimyną; 3) statistinė tyrimo duomenų analizė, taikant aprašomosios statistikos ir daugiamačius statistinius metodus (tyrimo duomenų kiekybinė aprašomoji statistika; daugiamatis statistinis metodas – faktorinė analizė), naudojant SPSS 17.0 for Windows statistinių duomenų apdorojimo programą.

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, dvi informacijos šaltinių analizės dalys, vienas kiekybinio tyrimo duomenų interpretacijų analizės skyrius, išvados, projektinė dalis, naudotos literatūros sąrašas, kurį sudaro 82 šaltiniai, santrauka anglų kalba, priedai. Darbe pateikta 24 lentelės, 3 paveikslai. Prieduose pateikiamas tyrimo instrumentas ir dalyvavimą tarptautinėje mokslinėje konferencijoje patvirtinantis pažymėjimas. Darbo apimtis 62 puslapiai (be priedų).

Tyrimo metu gauti rezultatai buvo pristatyti Šiaulių Universitete vykusioje Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Socialinė gerovė tarpdisciplininiu požiūriu.“

1 skyrius. REFLEKTYVI PRAKTIKA SOCIALINIO PEDAGOGO PROFESINĖJE VEIKLOJE KAIP ASMENINIO AUGIMO IR PROFESINĖS KOMPETENCIJOS PLĖTOJIMO GALIMYBĖ

1.1. Reflektavimos praktikos samprata: refleksija – reflektavimas – skirtinguose lygmenyse

Nėra vienos unikalios teorijos, kuria galėtų remtis socialinis pedagogas savo profesinėje veikloje. Mokslo žinių gausa sąlygoja multifunkcionalų socialinio pedagogo kaip specialisto darbo pobūdį, kurį įtakoja klientų poreikiai, aplinkybės, taikomų poveikio metodų gausa ir tarpusavio sąveika (Leliūgienė, 2003).

Refleksijos (lot. reflexio – atsigręžimas, perstatymas) kaip fenomeno sąvoka literatūros šaltiniuose apibrėžiama įvairiai, todėl siekiant geriau suvokti refleksijos apibrėžties turinį, remiantis lietuvių ir užsienio šalių mokslo šaltinių duomenimis buvo sudarytos dvi lentelės (žr. 1 ir 2 lentelė), kuriose pateikiamos refleksijos/reflektavimos praktikos sąvokų analizės.

1 lentelė

Refleksijos / reflektavimos praktikos apibrėžties turinys

Refleksijos / reflektavimos praktikos apibrėžties užsienio mokslininkų darbuose	
Dewey (1933, p. 9)	Refleksija – tai kaip aktyvus, pastovus ir atidus bet kokio įsitikinimo ar tariamos žinių formos vertinimas, atsižvelgiant į pagrindą, kuris jas patvirtina, ir tolesnę išvadą, prie kurios jos veda.
Schon (1983)	Refleksija kaip priemonė, padedanti iš naujo peržiūrėti patirtį tam, kad iš jos būtų galima ir pasimokyti, ir suformuluoti neaiškias ir kompleksines profesinės praktikos problemas.
Osterman, Kottkamp (1993)	Reflektavimos praktika – tai procesas, kurio metu specialistai didelį dėmesį skiria savo atliekamos veiklos analizei, sąlygojančiai profesinį augimą ir vystymąsi.
Hatton, Smith (1995)	Refleksija – tai sąmoningas savo veiksmų apmąstymas, siekiant juos patobulinti ateityje.
Moon (1999, p. 23)	Refleksija – tai kaip protinio apsvaistymo forma su tikslu ir numatomu rezultatu, kuri yra taikoma santykinai sudėtingoms ar nestruktūrinėms idėjoms, kurioms nėra akivaizdaus sprendimo.
Locke (2000)	Refleksija yra ypatingas žinių šaltinis (vidinė patirtis, skirtinga nuo išorinės, pagrįstos jutiminių organų duomenimis).
Mezirow (2000)	Refleksija – tai „perspektyvos transformaciją“, kurioje praktikas meta iššūkį savo ankstesniam supratimui ir modeliuoja naują situacijos sampratą.
Jarvis (2001)	Refleksija yra suprantama kaip sąmoningas analizės procesas, po kurio yra galimi pokyčiai. Refleksija – tai labai didelė dėmesio koncentracija, kai dėmesys nukreiptas į veiklą ir jos rezultatus.
Boud ir kt. (2005)	Refleksija/reflektavimas įprastai yra laikomas intelektine praktika – vien tik mąstymo dalyku. Tai nėra vien tik pažintinis procesas, nes pagrindinis veiksnys, lemiantis specialisto, kaip savo srities profesionalo išitraukimą į refleksijos procesą, yra emocijos, sąlygotos naujos situacijos, objektų ar asmenų.
Yip (2006)	Reflektavimos praktika – tai praėjusių išgyvenimų atgaminimo procesas, individualus situacijų išreiškimas ir profesinių žinių perkėlimas į konkrečias situacijas ir kontekstus.
Pollard (2006)	Refleksija – tai procesas, leidžiantis pedagogams įsisąmoninti savo darbo sudėtingumą ir gebėti imtis teigiamų veiksmų.

Refleksijos / reflektvyios praktikos apibrėžtys užsienio mokslininkų darbuose	
Bolton (2010)	Refleksija – tai gilus nuodugnus įvykio ar situacijos įvertinimas (apmąstymas)
Duckworth, Wood, Dickinson, Bostock (2010, p. 41)	Reflektvyi praktika – tai nenutrūkstantis procesas, kurio metu nuosekliai analizuojant patirtį atrandamos sąsajos tarp teorinių žinių ir praktinės patirties.
Asselin, Schwartz-Barcott, Osterman (2012)	Refleksija – tai pagrindinis profesinės praktikos elementas, apimantis sąmoningą mąstymo procesą, kuris įtakoja vėlesnius pokyčius profesinėje veikloje.

Apibendrinant 1-oje lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, kad užsienio mokslininkai refleksiją – reflektvyią praktiką traktuoja kaip sąmoningą veiklos analizės procesą, padedanti iš naujo peržiūrėti patirtį tam, kad iš jos būtų galima pasimokyti ir suformuluoti neaiškias ar kompleksines profesinės praktikos problemas, o analizuojant patirtį atrasti sąsajas tarp teorinių žinių ir praktinės patirties ir taip įtakoti tolimesnius pokyčius profesinėje veikloje.

2 lentelė

Refleksijos / reflektvyios praktikos apibrėžties turinys

Refleksijos / reflektvyios praktikos apibrėžtys Lietuvos mokslininkų darbuose	
Jovaiša (2005, p.245)	Refleksija yra „mąstymo būdas, kai asmenybė kritiškai analizuoja, įsisąmonina ir įprasmina savo mąstymo turinį, formuoja prielaidas, savo dvasinio pasaulio sandarą ir ypatybes“. Refleksija siejasi su savęs vertinimo metodu, nes stebimi požymiai vienaip ar kitaip vertinami, o veiklos rezultatai lyginami su ankstesnės veiklos rezultatais pagal tuos pačius požymius. Vertinant veiklos rezultatus pastebima, kurios darbo sritys turi būti tobulinamos.
Kepalaitė (2005)	Refleksija yra suprantama kaip procesas, kurio dėka subjektas save analizuoja, atsigręždamas į save, savo vidinį pasaulį, įprasmina savo veiksmus, savo santykių su aplinkiniu pasauliu sistemą bei pagrindžia poelgius
Vyšniauskienė, Minkutė (2008, p. 257)	Refleksija – tai mąstymo posūkis nuo išorinio pasaulio stebėjimo į savojo „aš“ stebėjimą, vidinė žiūra į save kaip moralės objektą.
Bubnys (2012)	Reflektvyi praktika – tai išgyventos patirties analizės bei savęs pažinimo, turimų ir naujų žinių integravimo procesas, taikant teorines žinias praktikoje, paremtas asmens protinėmis ir emocinėmis veiklomis, kurių rezultatas yra žinių apie save praplėtimas, savo gebėjimų, asmenybės savybių, nuostabų bei vertybių ir kt. identifikavimas, atrandant ir konstruojant naujas prasmes, išvalgas bei numatant naujas perspektyvas.
Piščalkienė, Stasiūnaitienė (2013)	Refleksijos, kaip proceso, esmė, yra mokymasis per savo minčių, jausmų, elgsenos atpažinimą ir analizavimą, esamos situacijos analizę, klausimų iškėlimą, patirties prasmės ieškojimą.

Apibendrinant 2-oje lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, kad įvairių Lietuvos mokslininkų pateikiamos refleksijos sąvokos, jų turinys rodo refleksijos kaip fenomeno vertingumą subjektyviojo profesijos sando atžvilgiu. Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad išryškėja dvi skirtingos refleksijos kryptys. Refleksija, kaip asmenybės prigimtinė duotybė,

nukreipta į žmogaus vidų, į jo savianalizę ir išorinė refleksija, apimanti veiklą, veiklos aplinkybes, veikloje dalyvaujančių veiksmų, požiūrių, vertybių, profesinės veiklos analizę.

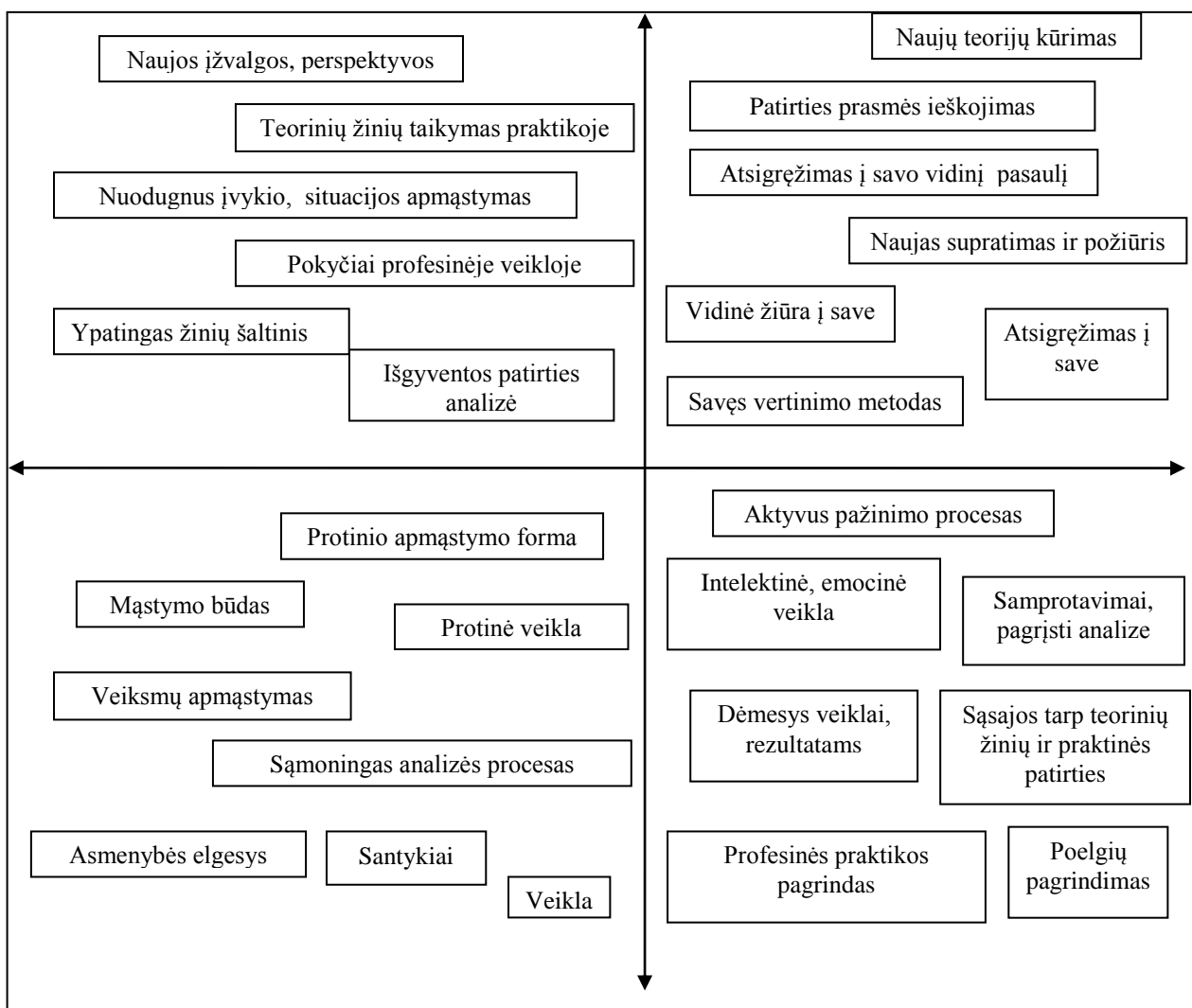
Refleksiją, kaip žmogaus veiksmą, galima laikyti vienu iš pagrindinių socialinio pedagogo kaip specialisto profesinės praktikos elementų, nes pasirengimas reflektuoti bei pats refleksijos procesas yra praktikos pagrindas (Ivanauskienė, Liobikienė, 2005; Kiaunytė, Dirgėlienė, 2006). Refleksija, kaip nurodo Kavaliauskienė (2010), yra susijusi beveik su kiekvienu veiksmu, tačiau profesinės veiklos rutina gali slėpti asmens reflektyvumą. Reflektyvumui, kaip socialinei savybei, priskiriama daugelis reikšmių. Žodžio *reflektyvumas* reikšmės, kaip nurodo analizuota mokslinė literatūra, glaudžiausiai yra susijusios su *sangražos*, t.y. grįžtamojo ryšio, samprata, žyminčia veiksmą, kreipimą į patį veikėją ar jo taikomą sau pačiam. Tačiau tai ne tik gebėjimas pakartotinai apmąstyti, bet ir socialinių nuorodų pateikimas sau pačiam ir atsakymas į jas (Valantiejus, 2004, p. 209).

Profesinėje socialinio pedagogo veikloje refleksija/reflektavimas padeda formuoti specialisto savižinai ir savyrai bei supratimui ir prisideda prie profesinio tobulėjimo (Jurkuvienė, 2004). Jovaiša (cit. Kavaliauskienė, 2010) nurodo, kad savižina, kaip savęs vertinimo, supratimo rezultatas; savo minčių, požiūrių, nuostatų, jausmų, poelgių visumos pažinimo ir vertinimo tapatinimas su savuoju „aš“ išplečia specialisto žinias apie savo fizinę, psichinę, dvasinę būklę. Jų interpretacija, kaip pažymi Kavaliauskienė, įtakoja asmens profesinės savimones kaitą, ugdo kritinį mąstymą, kreipia į naujas veiklos prasmės paieškas bei „kuria“, keičia, tobulina patį specialistą atsižvelgiant į besikeičiančios profesinės veiklos sąlygas. Todėl galima teigti, kad profesinėje veikloje būti nereflektyviam yra neįmanoma.

Refleksijos tema socialinėje pedagogikoje yra siejama su mokymosi iš patirties, mokymosi visą gyvenimą idėjomis. Gebėjimas taikyti teorines žinias praktikoje formuojasi veikiant, tuo pačiu ugdomas ir kritinis mąstymas. Tai reflektyvioji praktika, apimanti savo veiksmų tyrinėjimus, profesinį tobulėjimą ir vystimąsi, grindžiama patirties mokymosi teorija, susijusia su profesionalumo ir kompetencijos vystymo(si) procesu, kurio eigoje aktyviai dalyvauja pats besimokantysis (Kolb, 1984; Schon, 1987; Bubnys, Žydžiūnaitė, 2012). Reflektyvi praktika yra žmogaus gebėjimas apgalvoti ir mokytis iš savo patirties. Ypač daug dėmesio šiai sričiai skyrė profesorius Schon, 1983-aisiais išleidęs garsią knygą *The Reflective Practitioner*. Jis vystė savo teoriją sakydamas, kad reflektyvi praktika yra veiksminga tada, kai specialistas sugeba susijungti su savo patirtimi emociškai ir analizuoti savo reakcijas į turėtą patirtį. Taip pat jis turi gebėti įvertinti visas savo veiksmų aplinkybes bei pasekmes.

Reflektyvi veikla įgalina naujai pažvelgti į sukauptas žinias bei patirtį. Reflektyviai veikiant akcentuojamas ne tik mechaninis įgūdžių formavimasis, bet ir žinios bei vertybės,

sumažinančios atotrūkį tarp teorijos ir praktikos (Boud ir kt., 2005). Tačiau, kaip nurodo Bubnys (2012), yra nelengva nustatyti, kur prasideda reflektyvumas ir specialisto veikla tampa reflektyvi.

1 pav. Refleksijos / reflektyvios praktikos sąvokų raktinių žodžių žemėlapis

Šaltinis: sudaryta autorės

Pirmame paveiksle pateiktas refleksijos/reflektyvios praktikos sąvokų raktinių žodžių žemėlapis, sudarytas remiantis Lietuvos ir užsienio autorių pateiktais refleksijos/reflektavimo apibūdinimais nuo 1933 metų iki 2013 metų. Žemėlapyje išskirti ir ties centru išdėstyti dažniausiai apibrėžimuose pasikartojantys refleksijos apibūdinimai. Iš paveikslo matyti, kad itin populiarūs refleksijos/reflektyvios praktikos apibrėžimų raktiniai žodžiai yra: savęs vertinimo metodas, atsigręžimas ar vidinė žiūra į save, išgyventos patirties analizė, aktyvus savęs pažinimo procesas, protinio apmąstymo forma, intelektinė ir emocinė veikla, mąstymo būdas, ypatingas žinių šaltinis, pokyčiai profesinėje veikloje, naujas supratimas ir požiūris. Apibūdinant refleksiją/reflektyvią praktiką mažiau aptinkama apibrėžimų, kuriuose būtų vartojami tokie žodžiai kaip: naujos išvalgos, perspektyvos, naujų teorijų kūrimas, profesinės praktikos pagrindas, asmenybės elgesys, santykiai, veikla

Apibendrinant galima teigti, refleksija/reflektavimas, kaip sudedamoji reflektyvios praktikos dalis profesinėje socialinio pedagogo veikloje kyla iš profesionalios veiklos ir sudaro sąlygas nuodugniau suvokti specialistų poreikius ir problemas, įvardijant būdus ir priemones joms spręsti, tobulinant reflektavimo gebėjimus ir įpročius. Reflektyvi veikla aktyvina veikos savianalizę, problemų, kylančių profesinėje veikloje sprendimą. Profesinės patirties reflektavimas įgalina socialinį pedagogą reflektyviai veikti, derinant įgytas teorines ir praktines žinias, kurti ir tobulinti asmenines teorijas, plėsti požiūrį į savo profesinę veiklą.

1.2. Reflektyvios praktikos modeliai kaip reflektyvios praktikos plėtotė socialinio pedagogo veikloje

Reflektyvi praktika - tai mokymasis iš savo patirties, įgyjant aukštesnio lygio supratimą apie veiklos prigimtį ir poveikį (Jucevičienė, 2001). Reflektyvios praktikos metu atrandama dermė tarp teorinių žinių ir praktinės patirties. Aptardami reflektyvias praktikas, mokslininkai (Hatcher, Julie, Bringle 1997; Davies, 2012) teigia, kad jos turi įtakos veiklos procesui ir kokybei gerinti, nes skatina kritinį, analitinį mąstymą, ugdo gebėjimą spręsti problemas, lavina suvokimo ir savistabos įgūdžius, stiprina motyvaciją, padeda specialistams geriau suprasti savo įsitikinimus, požiūrius ir vertybes, sąlygoja motyvuotą ir savarankišką veiklos analizę, veikia kaip grįžamosios informacijos šaltinis. Reflektuodami savąją profesinę patirtį, emocines ir vertybines nuostatas, specialistai plečia pasaulėjautos ir pasaulėžiūros ribas, gilina savęs suvokimą ir įgyja naujos patirties. O pastarieji bruožai brandina individą kaip asmenybę (Knowles, 1984). Reflektyvi praktika padeda nustatyti, kaip persvarstyti ir tobulinti savo atliekamą veiklą. Tai visą gyvenimą trunkantis mokymosi ir nuolatinio tobulinimo pagalbos procesas (Mishna, Bogo, 2007).

Reflektyvios praktikos plėtotei įvairiuose kultūriniuose kontekstuose yra pateikiami įvairūs refleksijos/reflektavimo modeliai, įvardijami kaip mokymosi iš patirties, reflektyvaus mąstymo ar veiklos modeliai, kurie yra aktualūs slaugos, socialinio darbo (ne išimtis ir socialinio pedagogo) profesinėje veikloje. Darbe apžvelgiami John Dewey (1933) reflektyvaus mąstymo ir veiklos modelis, David Kolb (1984) patirtinio mokymosi modelis, Donald Schon (1983) reflektyvaus praktiko ugdymo koncepcijos modelis ir Graham Gibbs (1988) refleksijos modelis.

John Dewey (1933) reflektyvaus mąstymo ir veiklos modelis. Šio modelio pagrindinė idėja – kaip veikla keičia konkrečios patirties impulsus, jausmus ir troškimus į aukštesnio lygio tikslingą veiklą. Refleksyviai mąstant pagal šį modelį yra ypač svarbu nedaryti išankstinių sprendimų, o į atliktą darbą pažvelgti kritiškai, jį įprasminant ir įvertinant, atsižvelgiant į naujas teorijas, identifikuojant silpnąsias ir stipriąsias savo darbo puses. **Patirtis visuomet tampa veiklos proceso atskaitos tašku.** Kad specialistas galėtų pasimokyti iš savo patirties, patirtis turi

turėti dvi kryptis – tęstinumą ir sąveiką tarp individo ir to, kas tuo metu sudaro jo aplinką. Tęstinumas reiškia, kad bet koks potyris prasideda nuo ankstesniųjų ir tam tikru būdu modifikuoja paskesnių veiksmų kokybę (Bubnys, 2012).

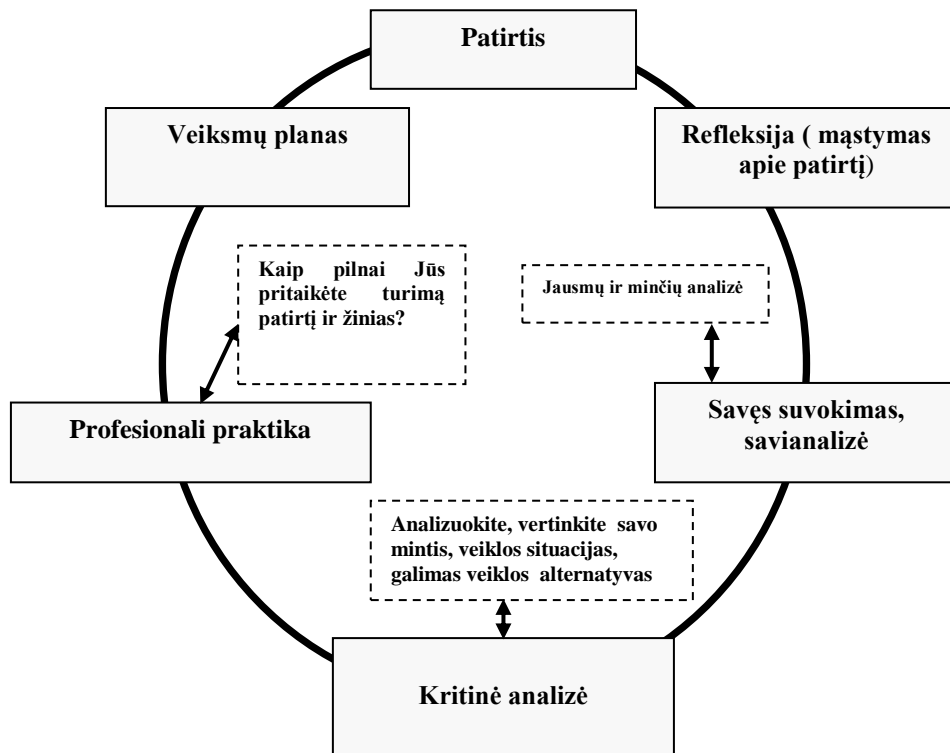
Donald Schon (1983,1987) reflekyvaus praktiko ugdymo koncepcijos modelis. Pagal šį modelį refleksija/reflektavimas yra esminis žiniomis ir moksliniais tyrimais paremtas praktikos elementas. Šio modelio pagrindiniai principai – ankstesnės patirties įvertinimas; glaudus teorijos ir praktikos ryšys; galimybė reflektuoti; humanistinis požiūris į ugdymą (Schon, 1987). Pristatydamas modelį Schon (1987) išskiria refleksiją apie veiklą ir refleksiją veikiant. Pagal šį modelį refleksijos rezultatas gali būti nauji įgūdžiai, naujos žinios, naujas supratimas. Šių naujų dalykų derinimas su jau turimu suvokimu, gebėjimais, savybėmis ir požiūriais lemia aukštesnės kokybės profesinę veiklą.

David Kolb (1984) patirtinio mokymosi modelis. Šis modelis yra efektyvus tais atvejais, kai gebama visiškai atvirai be išankstinių nuostatų įsitraukti į įvairiausių situacijų sprendimą ir įgyti naujos patirties **stebint save iš šalies, pažvelgiant į savo patyrimą įvairiais aspektais, jį apmąstyti.** Pagal šį modelį mokymasis suvokiamas kaip keturių komponentų ciklas: konkrečiosios patirties, reflekyvaus stebėjimo, abstraktaus konceptualizavimo ir aktyvaus eksperimentavimo (Tate, 2003; Roffey-Barentsen, Malthouse, 2009). Vadinasi remiantis Kolb (1984) patirtinio mokymo(si) procesu, socialinis pedagogas, turėdamas konkrečią patirtį ir atlikęs stebėjimus apie ją bei reflektuodamas savo išgyventą patirtį, vysto abstrakčias teorijas ir apibendrinimus apie stebėjimus ir refleksijas. Šios teorijos gali būti pratestuotos naujose situacijose ar kitoje aplinkoje, kuri savo ruožtu ves prie naujų patirčių.

Graham Gibbs (1988) refleksijos modelis. Kolb patirtinio mokymosi modelį iš dalies modifikavęs Gibbs modelyje daugiau dėmesio skiria jausmų, išgyvenimų ir galimų alternatyvų, tolimesniems veiksams, analizei. Šis modelis apima visus pagrindinius reflektavimo gebėjimus (Roffey-Barentsen, Malthouse, 2009; Bubnys, 2012).

Apibendrinant pateiktą refleksijos – reflektavimo modelių apžvalgą galima teigti, kad visi pristatyti modeliai refleksiją/reflektavimą traktuoja kaip reikšmingą profesinės patirties tobulinimo aspektą, kurio rezultatas gali būti nauji įgūdžiai, naujos žinios, naujas supratimas, mokymosi patirties ir tarpusavio ryšio stiprinimo galimybes, pakartotinis patirties įvertinimas.

Remiantis apžvelgtais refleksijos/reflektavimo modeliais bei Roffey-Barentsen, Malthouse (2009) pateiktu reflekyvios praktikos ciklu buvo parengtas modelis, skirtas reflekyvios praktikos plėtojei profesinėje socialinio pedagogo veikloje (žr. 2 pav.).

2pav. Reflektyvios praktikos modelis

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Roffey-Barentsen, Malthouse (2009)

I etapas: *Patirtis*

Patirtis visuomet tampa veiklos proceso atskaitos tašku (Bubnys, 2012). Todėl reflektvyios praktikos modelio ciklas ir buvo prasideda nuo patirties. Patirtis yra labai svarbi ir nuolat sąveikauja su įgytomis naujomis žiniomis ir gebėjimais refleksijos pagalba. Į šią patirtį nuolat atsižvelgiama, skatinama ja remtis. Šio etapo metu, kaip nurodo Roffey-Barentsen, Malthouse (2009), yra sudaromos palankios sąlygos atsiverti, norui pripažinti savo gerą patirtį ir ja dalytis. Patirties analizė sudaro sąlygas geriau įsisąmoninti savo požiūrį į atliekamą veiklą, apsaugo nuo patiklumo, padeda numatyti tinkamas strategijas, veiksmingiau ir kokybiškiau įvertinti bei keisti atliekamus veiksmus, priimti kompleksinius sprendimus (Bubnys, 2007).

II etapas: *Refleksija*

Po patirties, sekantis etapas yra patirties apmąstymas remiantis refleksiją. Šio etapo metu keliami klausimai ir ieškoma atsakymų į klausimus kas įvyko? kodėl tai vyko? kaip tai vyko? Veikla apmąstoma ir analizuojama iš skirtingų perspektyvų. Šis etapas gali užtrukti keletą dienų, kadangi specialistai svarsto ir analizuoja visas galimas veiklos priežastis ir padarinius.

III etapas: *Savęs suvokimas, savianalizė*

Tai savo minčių, veiksmų, požiūrių, vertybių bei jausmų atpažinimas, pergalvojimas ir analizavimas. Šio etapo metu socialiniams pedagogams yra svarbu įvertinti žinias, įgytas savianalizės metu plėtojant supratimą, apimančią pažintinius gebėjimus (Gibbs, 1988).

IV etapas: *Kritisė analizė*

Šis etapas yra reikšmingas tobulinant socialinių pedagogų reflektavimo kompetenciją bei siekiant efektyvesnės reflektyvios praktikos veiklos. Kritinės analizės etapo metu socialiniai pedagogai lavindami kritinio mąstymo gebėjimus, įvairiapusiškai analizuoja ir vertina situaciją bei savo mintis, kad būtų pasirenkama protinga ir pagrįsta profesinės veiklos analizės pozicijai (Lipinskienė, 2002).

V etapas: *Profesionali praktika*

Profesionali praktika sudaro sąlygas socialiniams pedagogams reflektuoti, sujungiant ankstesnę patirtį ir žinias su naujai įgytomis, derinant prie kintamos aplinkos poreikių ir tradicijų. Roffey-Barentsen, Malthouse (2009) nurodo, kad šio etapo metu yra naudinga turėti savitą veiklos metodą, leidžiantį įvertinant profesinę patirtį. Profesionalios praktikos etapo metu keliami klausimai ir ieškoma atsakymo į juos: kaip tai darau, ar tai yra tiksliai susiję su mano profesine praktika? ką aš padarysiu kitaip dėl to? ką aš mėgau, ar ne? kaip, ir kodėl? kaip tai susieta su manim? kodėl yra tai?

VI etapas: *Veiksmų planas*

Paskutinis ciklo etapas apima veiksmų planą. Šio etapo metu yra svarbu numatyti tikslus ateičiai, planuoti tolimesnį savo elgesį, jei situacija pasikartotų. Reikia paminėti ir tai, kad tikslai turėtų būti specifiniai, išmatuojami, pasiekiami ir susieti su profesinės praktikos apmąstymu bei analize (Roffey-Barentsen, Malthouse, 2009).

Apibendrinant galima teigti, reflektvyvi praktika padeda specialistams nustatyti savo gebėjimų bei žinių spragas, identifikuoti savo veiklos tobulinimo poreikius, analizuoti tarpusavio santykius. Manytume, jog socialiniams pedagogams, siekiant tobulinti savo profesinę veiklą, yra aktualu remiantis darbe pateiktu reflektyvios praktikos modeliu.

2 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO REFLEKTAVIMO KOMPETENCIJOS GEBĖJIMAI IR UGDYMO(SI) GALIMYBĖS PROFESINĖJE VEIKLOJE

2.1. Socialinio pedagogo savirefleksija kaip veiklos efektyvumo pagrindas

Savirefleksijos problema socialinio pedagogo profesinės veiklos kontekste tampa vis aktualesnė. Kaip viena iš priežasčių yra tai, kad ši sritis yra mažai tyrinėta empiriniais tyrimais. Reikšminga yra ir tai, kad Kepalaitė (2005, 2010) savo darbuose pažymi, jog savirefleksijos kompetencija yra viena iš svarbiausių profesionalo tapsmo sąlygų, nes savirefleksija ir reflektavimas yra ypatingai svarbūs žmonėms, kurių profesija grindžiama žmonių tarpusavio santykiais. Todėl galima teigti, kad tai yra aktualu ir socialiniams pedagogams. Kad savirefleksija yra svarbus procesas specialistų profesinėje veikloje siekiant pokyčių patvirtina ir tyrimai, surasti analizuojant mokslinę literatūrą (Elliott, Coker, 2008; Johnson, Stapel, 2011), patvirtinantys, kad didesnis polinkis į savirefleksiją yra susijęs su aukštesniu savęs vertinimu bei didesniu pasitenkinimo laipsniu.

Savirefleksijos sąvoka nėra plačiai paplitusi visuomenėje, o taip pat ir mokslinėje literatūroje aprašoma ne itin aiškiai. Vienas pirmųjų ją išsamiai aprašė Jaspersas (Yip, 2007), nurodęs, kad savirefleksiją sudaro trys pagrindiniai elementai: savistaba, savęs supratimas ir savęs atskleidimas, kurie pasak autoriaus yra glaudžiai tarpusavyje susiję, tad savirefleksiją galima būtų traktuoti kaip begalinį procesą: kuo labiau asmuo save stebi, tuo labiau jis gali save suprasti ir atskleisti, įsisąmoninti savąsias emocijas ir išgyvenimus. Tokiu būdu savirefleksija gali būti reflektyviosios praktikos įrankis (Yip), padedantis profesionalui save įsisąmoninti (Schon, 1983, 1987), skatinantis savo vertybių peržvalgą ir kaitą (Mezirow, 2000) (cit. Kepalaitė, 2010).

Psichologijos žodynas (1993) savirefleksiją aiškina kaip savo būsenų, veiksmų analizę, galimą dėl gebėjimo pažvelgti į save iš šalies. Savirefleksija apima suvokimą apie išgyvenamus nemalonius jausmus ar mintis, kurias seka tų jausmų kritinė analizė, vedanti prie naujų perspektyvų numatymo (Atkins, Murphy, 1993), apimant tiek asmeninį puoselėjimą tų sričių, kurios yra suvokiamos kaip silpnybė, tiek ir žinojimą to, kas vyksta viduje (Whitaker, 1995). Tai riba, iki kurios mes suvokiame savo pačių nuostatas ir vertybes bei mūsų pačių elgsenos poveikį kitiems (Bubnys, 2011), ar metakognityviniai veiksniai, būtini siekiant tikslingų ir kryptingų tolimesnių pokyčių (Grant, Franklin, Langford, 2002). Whitaker savirefleksijos gebėjimus charakterizuoja kaip asmens motyvacija dalintis mintimis ir jausmais su kitais, kur yra svarbu realizuoti dvi pagrindines komunikacinės veiklos funkcijas: pirma - atskleidimas, noras perduoti

informaciją apie save kitiems; antra – grįžtamasis ryšys, noras gauti ir atsižvelgti į kitų teikiamą informaciją.

Apibendrinant analizuotus mokslo šaltinius, aiškinančius savirefleksiją kaip fenomeną, galima teigti, kad autoriai (Atkins, Murphy, 1993; Whitaker, 1995; Grant ir kt., 2002; Kepalaitė, 2010; Bubnys, 2011) sutaria, jog savirefleksija skatina asmens vidinių pokyčių atsinaujinimo procesą, ypatingą dėmesį skiriant savo minčių ir jausmų analizei. Savirefleksijos metu yra svarbus ir grįžtamasis ryšys, padedantis ne tik perduoti informaciją apie save, bet ir priimti, analizuoti iš kitų gautą informaciją.

Savirefleksijos svarba bei jos įtaka socialinio pedagogo profesinės veiklos kontekste plačiausiai yra nagrinėta Kepalaitės (2010). Savirefleksijos proceso metu profesionalas, kaip nurodo Kepalaitė (p. 26), įsisąmonina tikslo siekimo eigą, pagal iš anksto numatytą planą ir dėl daromų įžvalgų įvertina veiksmų sėkmę, atsisakydamas netinkamos veiklos, keisdamas ją į tinkamą savo tikslui siekti. Vadinasi galima teigti, kad tokiu būdu socialinis pedagogas, darydamas įžvalgas, sprendžia iškilusias problemas profesinėje veikloje, įsisąmonindamas savo bei kitų elgesį, veiklą, priima tinkamus sprendimus, kaupia savo profesinę patirtį bei plėtoja profesines kompetencijas. Tuo tarpu Baranauskienė (2000) nurodo, kad norint pasiekti optimalių rezultatų reflektavimo procese specialistui reikėtų turėti kritišką požiūrį, gebėti analizuoti ir spręsti problemas veiklos procese, ugdyti atsiskaitomybės jausmą, sąlygotą teorijų, besiremiančių konkrečiomis gyvenimo situacijomis kūrimą ir pateikimą, gebėti save analizuoti bei vertinti, ir, žinoma, nepamiršti profesinio tobulėjimo, sąlygoto refleksijos.

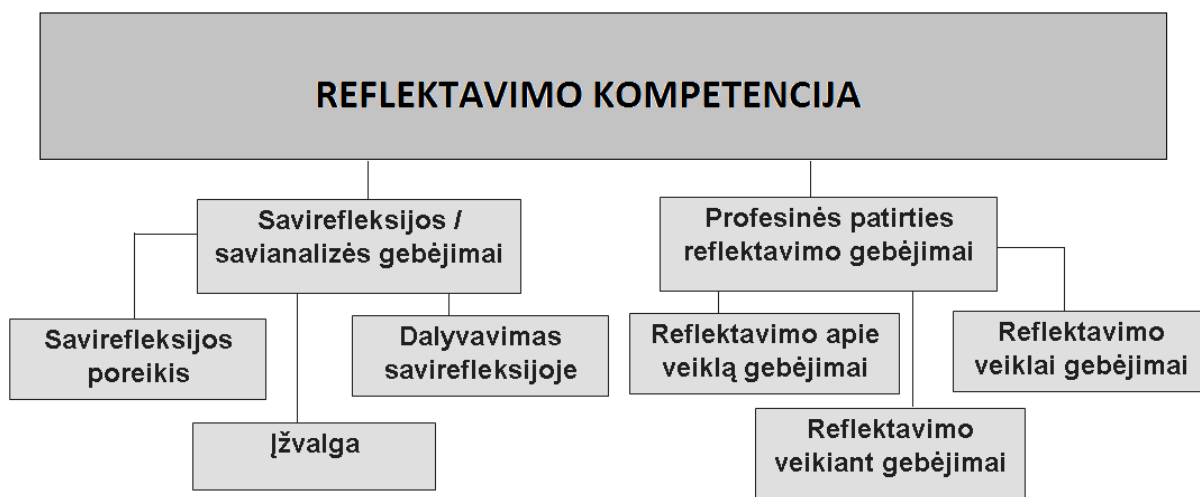
Mokslo šaltinių analizė leidžia daryti prielaidą, kad savirefleksijų dėka pateikiamas išsamus vertinimas apie savo darbo pasiekimus bei savo, kaip specialisto kompetenciją (Cochran-Smith, Lytle, 1990; Janiūnaitė, 2004). Analizės, kurios atsiranda savirefleksijų dėka, skatina kritiškai vertinti savo veiklą, įsitikimus ir darbo metodus. Atradę, kas darbe netenkina, galime pakeisti ir jausti didesnį pasitenkinimą darbu. Savirefleksijos turėtų būti vertinamos kaip profesionalų įprotis, kuris veda mokytis naujų dalykų ir naujų būdų, kaip palengvinti atliekamą veiklą (Attard, Armour, 2005).

Apibendrinant galima teigti, kad profesinėje socialinio pedagogo veikloje savirefleksija leidžia geriau pažinti, analizuoti bei išvelgti pokyčius savyje, formuotis specialisto mąstymui, jo žinioms, supratimui bei prisideda prie profesinio tobulėjimo. Savirefleksija padeda gerinti mokymosi iš patirties įsisąmoninimą ir darbo atlikimą. Tai yra aktualu, socialiniams pedagogams, nes jų darbas reikalauja apmąstyti ugdymo proceso sąveiką ir jos eigą, turinį bei rezultatus.

2.2. Patirties reflektavimo gebėjimai ir jų svarba skirtinguose socialinio pedagogo profesinės veiklos etapuose

Žmogus yra būtina ir svarbiausia profesijos sąlyga. Profesijoje žmogus susiduria su jam keliamais konkrečiais veiklos tikslais ir tuo, ką pati asmenybė turi, ką įgijo (Laužackas, 2005). Tvirtas profesinių reikalavimų įvaldymas, įgytos reikalingos profesinės žinios ir gebėjimai (kvalifikacija) įvardija žmogų kaip profesionalą, galintį dirbti tam tikroje veiklos srityje. Profesinėje veikloje refleksija, kaip nurodo Kavaliauskienė (2010) padeda formuoti specialisto mąstymui, jo žinioms, supratimui ir prisideda prie profesinio tobulėjimo. Todėl galima teigti, kad esminis socialinio pedagogo kaip specialisto vystimosi ir profesinio tobulėjimo procesas yra paremtas refleksija ir, kaip nurodo Bubnys, Gudonis (2009, p. 89), yra orientuotas į asmens gebėjimą nuolatos mokytis per gebėjimą reflektuoti, gilinantį į patirties analizės, jos tobulinimo ir pagrindimo, žinių atnaujinimo ir pervertinimo sritis, geriau pažįstant ir valdant save, diagnozuojant asmenines klaidas, formuojant efektyvios analizės gebėjimus veikiant, veiklai ir apie veiklą.

Patirties reflektavimas, apimantis patirties ir veiksmo platesnio konteksto, reikšmės ir prasmės nagrinėjimą, – tai kelias į savęs pažinimą (Bubnys, Žydžiūnaitė, 2008). Patirties reflektavimo filosofija, kaip nurodo Kolb (1984), Cowan (1998), Johns (2004), profesinės veiklos kontekste neretai yra paremta refleksija, prasidedančia nuo kasdienio patyrimo. Reflektuodami specialistai geriau save pažįsta, geba žvelgti į tą pačią problemą iš įvairių perspektyvų, apmąsto ne tik teigimą, bet ir neigiamą patirtį, suvokia savo silpnąsias ir stipriąsias puses. Nė vienas veiksmas profesinėje veikloje veikiant netenka savo prasmės, jei jis taikomas mechaniškai, neapmąstus anksčiau sukauptos patirties ir jos neinterpretavus. Tik reflektuodamas subjektas įgyja „nematomų“ žinių ir įgūdžių, todėl jis gali pasirinkti tinkamas strategijas, priimti adekvačius sprendimus ne tik profesinėje veikloje, bet ir kituose gyvenimo situacijose (Bubnys, Žydžiūnaitė, 2012).

3 pav. Reflektavimo kompetencijos schema

Šaltinis: sudaryta autorės

3-ame paveiksle pateikta reflektavimo kompetencijos schema atskleidžia jos sudedamąsias dalis. Reflektavimo kompetencija apima savirefleksijos/savianalizės bei profesinės patirties reflektavimo kompetenciją sudarančius gebėjimus: reflektavimas apie veiklą, reflektavimas veikiant bei reflektavimas veiklai. Patirties analizės ir refleksijos santykio pagrindu mokslinėje literatūroje yra skiriami keli refleksijos/reflektavimo etapai, kurių kiekvienam yra būdingi saviti reflektavimo gebėjimai išsamiau pristatomi tolesniuose šio darbo skyriuose. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog kai kurie gebėjimai inkorporuoti į refleksijos apie veiklą ir veiklai bei veikiant gebėjimus yra aktualūs visose trijose reflektavimo etapuose. Svarbią vietą reflektavimo kompetencijos struktūroje užima *savianalizės* ir *savirefleksijos* kompetencijos gebėjimai, kurie apima atsigręžimo ir per tam tikrą laiką savojo *Aš* vystymosi apžvalgą: kaip atsirado įžvalgos ir kaip tai veiks patirtį ateityje Bradbury (2010).

Vienas iš refleksijos/reflektavimo etapų – tai tradiciškai suprantama refleksija, įvardijama kaip veiklos refleksija (angl. Reflection on action), kurią plačiausiai nagrinėja Dewey (1933). Šios refleksijos esmė, kaip nurodo autorius, yra racionalus atlikto veiksmo apmąstymas, siejamas su kritiniu mąstymu. Tuo tarpu Schon (1987), plėtodamas Dewey idėją taip pat įvardija veiklos refleksiją, tik dar išskiria ir refleksiją veikiant (angl. Reflection in action). Refleksija veikiant, kaip nurodo Schon, pasižymi mąstymo intensyvumu, kai dėl laiko stokos veikla yra ištesinama tiek, kad užtektų laiko reflektuoti ir koreguoti veiklą. Refleksija veiksmo metu, kaip teigia Kepalaitė (2005), vyksta tada, kai specialistas sprendžia problemą čia ir dabartiniu momentu, kai yra įsitraukęs į veiklą, tam tikrus santykius.

Sekantis refleksijos/reflektavimo etapas – tai refleksija veiklai (angl. Reflection for action), kurią Cowan (1998) įvardija kaip problemų, kurias tikimasi išspręsti efektyviau nei praeityje apmąstymo procesą, padedantį nustatyti prioritetus būsimai veiklai atlikti, išskiriant

poreikius, siekius ir tikslus, kurie po to išliks specialisto atmintyje numatant ir planuojant naujas veiklas ateityje.

Remiantis aukščiau analizuotais mokslo šaltiniais galima teigti, kad profesinėje veikloje socialinis pedagogas kaip savo srities profesionalas reflektiviai veikdamas pagal skirtingus refleksijos/reflektavimo etapus gali geriau pažinti save, tobulinti savo atliekamą veiklą ir santykius su aplinka, naujai pažvelgti į sukauptas žinias ir patirtį, ugdyti ir lavinti profesinės patirties reflektavimo gebėjimus, apmąstant veiklą praeityje, refleksyviai atliktą veiklą čia ir dabar bei numatant veiklos tobulinimo galimybes ateityje.

Taigi *apibendrinant* galima teigti, kad visi refleksijos/reflektavimo etapai (reflektavimas apie veiklą, veikiant ir reflektavimas veiklai) apima socialinio pedagogo profesionalios praktikos epistemologiją, pagrįstą veiklos pažinimu bei veiksmų žinojimu.

2.2.1. Reflektavimo apie veiklą gebėjimų raiška

Vienas iš refleksijos/reflektavimo etapų – tai refleksija/reflektavimas apie veiklą, kurią plačiausiai nagrinėjo Cowan (1998). Reflektavimas apie veiklą, kaip nurodo Cowan, - tai refleksija, kurios metu yra nustatomi prioritetai būsimai veiklai indentifikuojant poreikius, siekius ir tikslus, kurie po to išliks specialisto atmintyje. Šio etapo metu, pagal Cowan, specialistas yra skatinamas tyrinėti, reflektuoti veiklą, kuri yra gerai apgalvota. Refleksijos apie veiklą metu specialistai mintimis grįžta atgal į išgyventą patirtį, apmąstydami tai, ką jie darė tos patirties metu. Atsigręžiama į buvusios patirties veiksmą, analizuojama ir tokiu būdu daromi apibendrinimai, kurie bus naudingi ateityje (Boud ir kt., 2005).

King (2002), remdamasis Kolb (1984), patirtinio mokymosi modeliu refleksiją veiklai aiškina per aktyvaus konceptualizavimo ir aktyvaus eksperimentavimo etapus. Aktyvaus konceptualizavimo etape, kaip nurodo Lipinskienė (2002, p. 49) senos idėjos peržiūrimos iš naujo ir ieškomos, kuriamos naujos teorijos. Šio etapo metu specialistas susieja teoriją ir praktiką, integruoja naują informaciją ir idėjas į praktiką. Aktyvaus eksperimentavimo etape subjektas, pasak Lipinskienės, konkrečiuose praktinėse situacijose aktyviai tikrina ir taiko naujas idėjas, prielaidas ar būdus. Eksperimentuojant gaunami nauji rezultatai, nauja patirtis, įgyjami nauji įgūdžiai. Reikia paminėti tai, kad tam, jog specialistas galėtų atlikti savo veiklos refleksiją ir mokytis iš patirties, jam taip pat turi būti sukurta paremianti, įgalinanti aplinka, nes reflektavimas apie veiklą bendradarbiavimo aplinkoje, kaip nurodo Cady, Distad, Germundsen (1998), leidžia plėtoti specialisto profesinę raidą.

Sėkmingam refleksijos procesui apie išgyventą patirtį įgyvendinimui remiantis Cowan (1998), Kolb (1984), King (2002), Cady ir kt., (1998) mintimis galima teigti, kad reflektavimo

apie veiklą etapą sudaro profesinės patirties reflektavimo apie veiklą gebėjimai: iš naujo pervertinti savo profesinę patirtį, siekiant ją patobulinti ateityje; pagrįsti kaip susiformavo vienoks ar kitoks patyrimas, įvertinus pasiektus rezultatus bei juos pritaikant ateičiai; prieš priimant sprendimus remtis kolegų išgyventa asmenine patirtimi; mokantis valdyti emocijas ir elgesį diagnozuoti savo klaidas ir kompetencijos ribotumus; atnaujinti turimas žinias, remiantis įgyta praktine patirtimi, jas iš naujo pervertinant; identifikuoti reikalingą informaciją profesinės patirties analizei atlikti; pasirinkti daugiau galimų veiklos alternatyvų, jas kritiškai įvertinus; užsiimti savo veiklos savirefleksija; planuojant veiklas susieti naują informaciją su anksčiau išgyventa patirtimi ir žiniomis.

2.2.2. Reflektavimo veikiant gebėjimų raiška

Reflektavimas veikiant – tai vienas iš reflektavimo etapų, apimančių ankstesnę patirtį, jausmus, ryšį su praktine teorija, kurios dėka atsiranda naujas suvokimas, kokie veiksmai turi būti konkrečioje situacijoje, teoriją tikrinant praktiškai, kas lemia naujas idėjas (Bubnys, 2012, p.15). Tačiau ne visada naudojamosi knyginėmis teorijomis ir schemomis, nes kiekvienas atvejis yra unikalus.

Refleksijos veikiant metu, kaip nurodo Geležinienė (2010, p. 25), reflektyvus praktikas nenuvertina praktinių įgūdžių, technikų ir žinių, bet panaudoja visa tai konstruktyviai refleksijai, padedančiai padaryti veiklą veiksmingesnę per :

- „viso paveiklo“ suvokimą, kai analizuojant veiklą siekiama įvertinti ką ir kas išmoko veiklos metu ir kaip veiksmingiau keisti veiklos procesą ateityje;
- savo kaip specialisto rūpestingą įvertinimą veiklos, kuri yra susijusi su savo elgesio ir pasiekimų vertinimais;
- asmeninio indėlio į veiklą suvokimą orientuojantis ne tik kas ir kada, bet ir kaip ir kodėl veiksminga profesinėje veikloje.

Reflektavimas veikiant formuojasi tada, kai subjektas susiduria su netikėta ar nauja situacija. Reflektavimai reaguoti į tokią situaciją galima arba labai greitai, arba kartais tik po trumpos pauzės. Netikėtai iškilusi problema skatina refleksiją, nes ji sudaro sąlygas lengviau pasirengti veiklai, ją vertinti (Kepalaitė, 2005). Reflektavimai veikla beveik visada yra vertingesnė, jei ji atliekama, apmąstoma ir analizuojama kartu su kolegomis. Bendradarbiavimas ir dialogas su kolegomis stiprina refleksyvią mokymąsi ir profesinį tobulėjimą bei padeda realizuoti asmenybės galias (Pollard, 2006). Reflektavimo turinys dažnai yra emocinis. Gebėjimas suvokti emocijas, pažinti bei analizuoti savo jausmus yra vienas iš pagrindinių reflektavimo proceso sudedamųjų dalių (Salzberger-Wittenberg, Williams, Osborne, 1999).

Schon (1987), nurodo, kad refleksija veikiant tai refleksija, orientuota į pažangesnę, sąmoningai apgalvotą veiklą, apimanti numanomas mintis ir jų analizę. Čia, pasak autoriaus, atsižvelgiama į ką tik išgyventus patyrimus, o taip pat į būsimą neišgyventą patirtį. Reflektavimas veikiant, kaip nurodo Boud ir kt., (2005), apima numanomas mintis ir jų analizę. Tai gebėjimai, orientuoti į pažangesnę arba bent jau sąmoningai apgalvotą veiklą. Schon refleksiją veikiant priartina prie žinojimo veikiant sąvokos ir nurodo, kad skirtumas tarp reflektavimo veikiant ir žinojimo veikiant gali būti vos pastebimas. Tačiau refleksija veikiant, kaip nurodo Schon, nuo kitų refleksijos rūšių skiriasi tuo, kad daro tiesioginę įtaką veiksmui.

King (2002) remdamasis Kolb (1984) patirtinio mokymosi modeliu refleksiją veikiant priartina prie konkrečios patirties koncepto, kurį mokslo šaltiniai aiškina kaip reflektavaus stebėjimo pagrindą, kai visiškai įsitraukiama į naują patirtį čia ir dabar (Knowles ir kt., 2007, cit. Bubnys, 2012). Tuo tarpu Cowan (1998) pristatydamas reflektavaus mokymosi diagramą refleksiją veikiant aiškina kaip analitinę refleksiją, kurios esmė yra surasti atsakymus į klausimus – *Ką man daryti?* ir *Kaip aš turėčiau tai padaryti?* Autorius taip pat nurodo, kad ši refleksija yra vertinga būtent dėl savo artumo veiksmui, kurio metu atliekant klasifikavimą ir apibendrinimą, tiksliai yra apibūdinama tai, ko buvo išmokta, identifikuojami ir įvardijami privalumai, sunkumai ir jų priežastys, pagalbos poreikis skirtinguose veiklos atlikimo etapuose bei trūkumai, kuriuos reikia šalinti. Reikia paminėti ir tai, kad reflektavimas veikiant sudaro prielaidas naujai pažvelgti į jau turimas žinias ir patirtį. Vadinasi specialistas, kaip nurodo Bubnys, Krušaitė (2008), kuris nuolat mintyse analizuoja savo atliekamus veiksmus, tyrinėja, vertina, analizuoja bei palaiko inovacijas ir pokyčius, nuolat tobulėja ir gali efektyviai padėti savo klientams, kuriant abipusius prasmingus ir į problemos sprendimą sutelktus santykius.

Apibendrinant autorių (Schon, 1987; Cowan, 1998; Salzberger-Wittenberg, ir kt., 1999; King, 2002; Boud ir kt., 2005; Bubnys, Krušaitė, 2008; Gelžinienė, 2010; Bubnys, 2012), analizuojančių refleksijos/reflektavimo veikiant koncepcijas, galima teigti, kad refleksijos veikiant gebėjimus socialinio pedagogo profesinės veiklos kontekste galima būtų susieti su konkrečia patirtimi, išreiškiančia refleksiją, kuri atspindi numanomas žinias, taikomas veikloje, perkelti patirtį. Atsižvelgiant į ką tik išgyventus patyrimus, o taip pat ir į būsimą neišvengiamą patirtį. Šio reflektavimo etapo metu socialiniams pedagogams yra aktualūs atliekamų veiksmų ir išgyvenamų jausmų patirties analizės kompetencijos gebėjimai, apimantys priežastinių ryšių ir asmeninių pokyčių valdymo gebėjimus savirefleksijos veikiant kontekste, kritinio veiklos vertinimo ir dalinimosi asmenine patirtimi gebėjimus bei asmeninių jausmų ir nuostatų analizės gebėjimus.

2.2.3. Reflektavimo veiklai gebėjimų raiška

Veiklos refleksija yra pirmas prasmės kūrimo etapas po patirties atsiradimo, nes išanalizavę savo veiklos patirtį ar po konkrečios profesinės veiklos patirties specialistai planuoja savo ateities veiksmus, apmąsto problemas, su kuriomis susidūrė praeityje ir kurias jie tikisi išspręsti efektyviau ateityje (Boud ir kt., 2005). Nors kiekviena situacija yra unikali, tačiau asmuo ją visada sieja su tuo, kas jau buvo, ieško panašumų ir skirtumų. Čia iš esmės atsigręžiama į buvusios patirties veiksmą, bandoma analizuoti ir susumuoti buvusią patirtį ir tokiu būdu padaryti apibendrinimus, kurie bus naudingi ateityje (Schon, 1987; Bubnys, 2012).

Veiklos reflektavimas, kaip nurodo Geležinienė (2010, p.24), yra suprantama kaip:

- diskursas – sistema reikšmių, ataskaitų, pasakojimų ir visa to, kas apibūdina tam tikrą įvykių versiją remiantis praktine patirtimi;
- įtraukianti refleksyvų potyrį- peržiūrėjimą savo vertybių, profesinių sampratų bei praktikos, kas padeda žymiai geriau suvokti įvykusius incidentus, susijusius su elgesio valdymu, veiklos diferencijavimu, atsižvelgiant į specialistų gebėjimus, jų progreso stebėjimu bei įvertinimu;
- būdas atsiskaityti sau – tai susiję su veikla kaip ataskaita sau pačiam, savo profesinės veiklos analizė paaiškina ir pateisina numatomą veiklą;
- tyrinėjimo prieigos dispozicija, kai veikla ir veiklos atlikimas pateikiamas kaip problemų kėlimo procesas, keliant klausimus ir žiūrint į tai, kaip į sisteminį ir tęstinį procesą stengiantis pasimokyti iš to;
- tarnaujanti interesams. Reflektuojant patenkama į žinių kūrimo procesą, kai derinant skirtingus subjektų interesus, numatoma ir vykdoma veikla, padedanti turimas žinias ne tik panaudoti, bet ir kurti naujas;
- palaikoma kritiškai mąstančių. Tai gebėjimas nuolat užduoti su klausimą „kodėl?“, kas skatina tapimą kritiškai mąstančiu žmogumi ir asmeninį tobulėjimą.

Analizuojant veiklos reflektavimą reikėtų išskirti ir King (2002), kuris Kolb (1984) mokymosi iš patirties modelyje veiklos refleksiją priartino prie reflektatyvaus stebėjimo etapo. Šiame etape, kaip nurodo Lipinskienė, (2002), subjektas kritiškai stebi savo paties veiklą ir renka informaciją apie patirtį, t.y. apie savo elgseną ir apima vertybes, tikslus, požiūrius, jausmus, idėjas ir veiksmus. Turint informacijos, pradedama jos analizė, t.y. atliekama veiklos refleksija. Patirtis – tiek veiksmai, tiek rezultatai - tyrinėjami stengiantis atsakyti į tokius klausimus: Kodėl įvykiai įvyko būtent taip, o ne kitaip? Kokie jausmai paskatino mūsų veiksmus? Ar veiksmai derinasi su tikslais? Ar veiksmai davė rezultatus, kurių buvo tikėtasi (Lipinskienė)?

Cowan (1998), pateikdamas reflektavimo diagramą taip pat išskyrė veiklos refleksiją, kurios metu specialistai jau turi galimybę naujai įgytas žinias taikyti praktikoje. Tai, kaip nurodo Bubnys, Žydžiūnaitė (2010), yra reflektavimo veikla, sutelkta ties tuo, ką kiekvienas asmuo sužinojo ir kaip apmąstė savo atliktą veiklą. Šios refleksijos metu, kaip teigia Bubnys (2012), yra identifikuojama, apibrėžiama bei tobulinama veikla, kurią reikia tęsti ir panaudoti reflektavimo metu įgytas žinias tobulinant veiklos procesą ateityje.

Apibendrinant pateiktas išvalgas apie veiklos reflektavimą galima teigti, kad šio refleksijos etapo metu yra būdingi gebėjimai, apimantys įgytos patirties taikymo, žinių atnaujinimo ir įprasminimo gebėjimai, profesinės veiklos pervertinimo ir tobulinimo gebėjimai reflektavimo apie veiklą kontekste.

3 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO PROFESINĖS PATIRTIES REFLEKTAVIMO GEBĖJIMŲ RAIŠKA SKIRTINGUOSE VEIKLOS ETAPUOSE: TYRIMO ANALIZĖ

3.1. Tyrimo metodika

Socialinių pedagogų profesinės patirties reflektavimo gebėjimų raiškos skirtinguose veiklos etapuose tyrimas pagrįstas kiekybinio tyrimo socialiniuose moksluose metodologine paradigma. Kaip pagrindinis šio tyrimo metodas buvo pasirinkta apklausa raštu, naudojant struktūruotą uždaro tipo klausimyną. Kaffemanienė (2006) ir Luobikienė (2000), nurodo, kad klausimynas – tai klausimų visuma, sudaryta siekiant ištirti kokį nors socialinį reiškinį ar procesą bei suteikianti respondentams galimybę patiems atsakyti į pateiktus klausimus ar teiginius. Klausimyną respondentas pildo savarankiškai vadovaudamasis nurodytomis taisyklėmis. Tuo tarpu Bitinas (2006) ir Tidikis (2003) pažymi, kad apklausa raštu, naudojant įvairius klausimynus, yra vienas dažniausiai taikomų sociologinių tyrimų metodų. Šio metodo pagalba galima surinkti labai didelį kiekį informacijos bei atskleisti įvairių reiškinų tendencijas.

Rengiant tyrimo instrumentą, skirtą socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų raiškai skirtinguose veiklos etapuose ištirti, buvo laikytasi šių reikalavimų:

- klausimai ir atsakymai formuluoti suprantamai ir konkrečiai, kad atspindėtų realią tikrovę ir tiriamos problemos turinį;
- numatyta respondentų kompetencija atsakyti į klausimus bei rinktis iš pateiktų atsakymų;
- skatinta tyrimo dalyvius analizuoti ir objektyviai vertinti savo profesinį pasirengimą bei realius praktinius poreikius (Tidikis, 2003, p. 477).

Visi tyrimo instrumento klausimai yra uždaro tipo. Uždaro tipo klausimai parankūs tuo, kad tiriamiesiems reikia tik pažymėti vieną ar kitą variantą, todėl jiems lengviau nuspręsti, nes yra alternatyvų, o taip pat respondentai jaučiasi saugesni, kad nebus identifikuota jų asmenybė.

Uždarų klausimų pranašumas, kaip nurodo analizuoti mokslo šaltiniai, yra dar ir tas, kad:

- tyrėjui nereikia klasifikuoti atsakymų, o tai padeda išvengti subjektyvumo;
- lengviau kiekybiškai apdoroti duomenis;
- lengviau lyginti, gretinti;
- didesnis indikatorius patikimumas (Kardelis, 2002, 185p.).

Struktūruotas uždaro tipo klausimynas (žr. 1 priedas) yra sudarytas iš aštuonių diagnostinių blokų:

- Pirma dalis yra įvadinė. Čia pateikiama trumpa informacija apie mokymosi iš savo patirties svarbą, nurodoma anonimiškumą garantuojanti informacija bei pateikiama trumpa tyrimo instrumento pildymo instrukcija.
- Antra dalis apima respondentų demografinius duomenis. Šį bloką sudaro respondentų *lytis, amžius, išsilavinimas, darbo vieta ir darbo stažas*.
- Trečia dalis yra skirta įvertinti socialinių pedagogų požiūrį apie *reflektavimo svarbą* profesinėje veikloje.
- Ketvirtą dalį sudaro skalė, skirta asmeniniams respondentų *reflektavimo gebėjimas* įvertinti (Groningen Reflection Ability Scale toliau įvardijama kaip GRAS).
- Penktą dalį sudaro savirefleksijos ir įžvalgų skalė (Self-reflection and Insight Scale toliau įvardijama kaip Sris), skirta ištirti respondentų savirefleksijos *poreikį, dalyvavimą savirefleksijoje ir įžvalgas*.
- Šešta dalis yra skirta socialinio pedagogo profesinė patirties reflektavimo gebėjimų pritaikomumui ir svarbai įvertinti *planuojant, numatant naujas veiklas*.
- Septinta dalis yra skirta socialinio pedagogo profesinė patirties reflektavimo gebėjimų pritaikomumui ir svarbai įvertinti *atliekant konkrečias naujas veiklas*.
- Aštunta dalis yra skirta socialinio pedagogo profesinė patirties reflektavimo gebėjimų pritaikomumui ir svarbai įvertinti *po atliktos veiklos*.

Reflektavimo gebėjimų skalė (GRAS). Respondentų reflektavimo gebėjimams įvertinti buvo naudojama GRAS skalė, apimanti tris asmeninės refleksijos aspektus: savirefleksija, empatiška refleksija ir analitiškas bendravimas (Aukes, Geertsma, Cohen-Schotanus, Zwierstra, Slaets, 2007). Skalė buvo išversta darbo autorės pasitelkiant ekspertų pagalbą. GRAS skalę sudaro dvidešimt trys teiginiai. Tiriamieji turėjo įvertinti kiekvieną teiginį Likert tipo penkiabale skale: nuo visiškai sutinku (5 balai) iki visiškai nesutinku (1balas). Atsakymai į klausimus leidžia nustatyti tyrimo dalyvių refleksijos poreikį. Pagal klausimyno duomenis buvo išskirti šie faktoriai: asmeninis sąmoningumas ir asmeninės patirties įprasminimas profesinėje veikloje, savirefleksijos poreikis ir asmeninių veiksmų, pasekmių suvokimo tendencijos profesinėje veikloje, asmeninių veiksmų kritinė analizė ir savižinos siekis, išorinės kritikos ignoravimas ir mąstymo tradiciškumas.

Savirefleksijų ir įžvalgos skalė (Sris). Respondentų savirefleksijos poreikio, dalyvavimo savirefleksijoje bei įžvalgų ištyrimui buvo panaudotas Grant, Franklin ir Langford (2002) skalė savirefleksijai ir įžvalgai nustatyti. Skalė taip pat buvo išversta darbo autorės pasitelkiant ekspertų pagalbą. Šią skalę sudaro dvidešimt teiginių iš kurių po šešis teiginius yra priskiriama

poreikio savirefleksijai ir dalyvavimo savirefleksijoje subskalėms ir aštuoni teiginiai įžvalgos lygiui tirti. Skalės teiginius respondentai turėjo įvertinti Likert tipo skalėje nuo 1 iki 6, kur 1 – visiškai nesutinku, 2 – nesutinku, 3 – iš dalies nesutinku, 4 – iš dalies sutinku, 5 – sutinku, 6 – visiškai sutinku. Skalė padeda atskleisti tris tyrimo dalyvių rodiklius: dalyvavimo savirefleksijoje, savirefleksijos poreikio ir įžvalgos subskalės rezultatus. Rezultatai gaunami susumuojant subskalei priklausančių teiginių atsakymų variantus – skaitines reikšmes. Didesnis suminis subskalės rezultatas rodo didesnę poreikį savirefleksijai ir / ar didesnę įsitraukimą į savirefleksijas. 9 klausimyno teiginiai yra neigiami, tai yra didesnis įvertinimas reiškia mažesnius savirefleksijos ypatumus, todėl prieš sumuojant balus, šie teiginiai perkoduojami (6→1, 5→2, 4→3, 3→4, 2→5, 1→6). Pagal klausimyno duomenis buvo išskirti šie faktoriai: socialinių pedagogų dalyvavimas savirefleksijoje, savirefleksijos poreikis socialinio pedagogo profesinėje veikloje, įžvalgos profesinėje socialinio pedagogo veikloje.

Atlikus apklausą buvo kuriama surinktų duomenų matrica. Empiriniai duomenys buvo apdoroti, susisteminti ir grafiškai pavaizduoti naudojant *Windows Microsoft Office Word 2003* bei *SPSS-PC 17.0 for Windows* (tyrimo duomenų kiekybinė aprašomoji statistika; daugiamatis statistinis metodas – *faktorinė analizė* – pagrįstas korelacijų tarp kintamųjų analize ir pradinės kintamųjų erdvės transformavimu į mažesnio išmatavimo (faktorių) erdvę) programomis. Apdorojant duomenis taikyta *tiriamoji* (angl. *exploratory*) faktorinė analizė, kuria nustatomas faktorių skaičius ir į faktorius įeinantys kintamieji, o iš pastarųjų siekiama suprasti, ką faktoriai reiškia. Atlikus faktorinę analizę gauti faktoriai buvo įvardinami pasitelkiant ekspertų pagalbą, kurie padėjo įvardinti faktorių pavadinimus.

3.2. Tyrimo imtis

Iškeltam tyrimo tikslui pasiekti respondentai buvo atsirenkami tikslingai, patogiosios atrankos būdu. Patogioji atranka, kaip nurodo Rupšienė (2007), apima tuos generalinės aibės vienetus, kurie yra lengvai prieinami. Šio tyrimo imtis yra netikimybinė tikslinio formavimo, kai tyrėjas į formuojamąją grupę įtraukia asmenis, kurie atitinka teorinę populiaciją. Taip atrenkami tyrimui dalyviai, priklausomai nuo specifinių tyrimo tikslų (Kardelis, 2002, p. 325). Tyrėja, pasirinkdama tikslinę grupės formavimą, į tyrimą siekė įtraukti tuos asmenis, kurie yra tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu. Šis atrankos būdas naudingas išsamiems kiekybiniams tyrimams atlikti.

Kiekybinis tyrimas, kuris vyko keliais etapais buvo atliktas vadovaujantis geranoriškumo ir etiniais tyrimo principais. Pirmiausia darbo autorė telefonu susiderinusi su įstaigų vadovais ir paaiškinusi atliekamo tyrimo tikslą susitarė dėl leidimo apklausti įstaigų socialinius pedagogus.

Sekančio etapo metu gavusi vadovų leidimą darbo autorė asmeniškai telefonu bendravo su kiekvienu tyrimo dalyviu. Telefoninio pokalbio metu respondentams buvo paaiškintas tyrimo tikslas, duomenų panaudojimo anonimiškumas. Apklausa vyko laikantis laisvanoriškumo principo. Respondentams buvo paaiškinta, kad esant reikalui jie gali atsisakyti dalyvauti tyrime. Klausimynai respondentams buvo siunčiami elektroniniu paštu.

Empirinis tyrimas vyko 2014 m. vasario – balandžio mėnesiais. Tyrimui atlikti sudaryta netikimybinė respondentų grupė. Šia netikimybine – tiksline grupių formavimo atranka buvo apklausti 218 (100 proc.) socialinių pedagogų, dirbančių švietimo įstaigose visoje Lietuvoje. Buvo išplatinta 330 anketų, kurių grįžtamumas sudarė 66,06 proc.

Tyrimo sėkmė nemaža dalimi priklauso nuo jame dalyvaujančių žmonių, todėl toliau trumpai apžvelgiami tyrime dalyvavę respondentai. Kalbant apie tyrimo dalyvius yra svarbu žinoti respondentų lytį, amžių, išsilavinimą, darbovietės tipą ar darbo stažą. Šie duomenys padeda geriau suprasti tiriamuosius žmones. Buvo išskirti sekantys tyrimo imties struktūros ypatumai:

Lytis ir amžius. Lyties atžvilgiu tiriamieji pasiskirstė netolygiai: dominuoja moterys (N=212, 97,2 proc.), vyrų mažuma – 6 (2,8 proc.). Imtyje dominuoja respondentų pasiskirstymas pagal dvi amžiaus grupes: 31–40 metų (N=87) ir 41-50 metų (N=80). Mažiausią apklaustųjų dalį (0,5 proc.) sudarė respondentai, kurių amžius yra 60 ir daugiau metų. Tuo tarpu dalis tiriamųjų (13,3 proc.) pateko į amžiaus grupę nuo 51 iki 60 metų.

Išsilavinimas. Pagal išsilavinimą respondentai pasiskirstė į dvi dalis. Aukštąjį universitetinį išsilavinimą yra įgiję beveik visi tyrimo dalyviai (91,7 proc.), o likusi tiriamųjų dalis (8,3 proc.) turi aukštąjį koleginių išsilavinimą.

Darbo vieta ir darbo stažas. Pagal darbovietės tipą respondentų daugumą sudaro asmenys, dirbantys ugdymo institucijose (N=187). Tuo tarpu dalis tiriamųjų (9,2 proc.) dirba globos namuose, šiek tiek mažiau (3,7 proc.) tyrimo dalyvių buvo dirbančių pedagoginėse – psichologinėse tarnybose, o mažiausiai (0,9 proc. ir 0,5 proc.) respondentų buvo iš dienos centrų ir nevyriausybinių organizacijų. Respondentų pasiskirstyme pagal darbo stažą dominuoja 11 ir daugiau metų darbo stažą turintys asmenys (52,3 proc.). Tuo tarpu trečdalis (32,1 proc.) visų tyrimo dalyvių turi 6 – 10 metų darbo stažą, ir vos dešimtadalis (11,0 proc.) 3-5 metų darbo stažą. Mažiausiai respondentų (1,4 proc.) buvo turinčių 1-2 metų darbo stažą, o kad turi iki 1 metų nurodė mažiau nei dešimtadalis (7 proc.) visų tyrimo dalyvių.

3.3. Socialinio pedagogo savirefleksijos ir profesinės patirties reflektavimo svarbos tendencijų analizė

Siekiant nustatyti ir įvertinti socialinių pedagogų profesinės patirties reflektavimo svarbą ir savirefleksijos tendencijas respondentams buvo pateikti žemiau analizuojami diagnostiniai blokai.

Socialinio pedagogo požiūrio apie reflektavimo svarbą profesinėje veikloje analizė. Refleksiją, kaip žmogaus veiksmą, galima laikyti vienu iš pagrindinių socialinio pedagogo kaip specialisto profesinės praktikos elementų, nes pasirengimas reflektuoti bei pats refleksijos procesas yra profesinės veiklos pagrindas (Ivanauskienė, Liobikienė, 2005; Kiaunytė, Dirgėlienė, 2006). Atlikus *Socialinio pedagogo požiūrio apie reflektavimo svarbą profesinėje veikloje* teiginių faktorinę analizę buvo išskirti penki faktoriai. Klausimyno teiginius tyrimo dalyviai vertino pasirinkdami galimus atsakymo variantus: „nesutinku,“ „abejoju,“ „sutinku.“ Skalių tinkamumo ir patikimumo įverčiai pateikiami 3-oje lentelėje.

3 lentelė

Faktorių kintamieji ir statistiniai validumo rodikliai

Faktoriaus kintamieji	Faktoriaus svoris (L)	Faktoriaus aprašomoji sklaida (%)	Cronbach alfa koeficientas
PROFESINĖS PATIRTIES ANALIZĖ KAIP VEIKLOS TOBULINIMO IR ĮPRASMINIMO GALIMYBĖ			
Užsiėmimas savo veiklos tyrinėjimu sąlygoja kokybiškesnę pagalbą savo klientui.	0,82	16,12	0,77
Savo veiklos apmąstymas suteikia galimybę geriau pažinti savo profesinės veiklos sritį(is).	0,78		
Nuolatinis profesinės veiklos apmąstymas ugdo atsakomybės jausmą.	0,76		
Veiklos apmąstymas sudaro sąlygas į tą pačią problemą pažvelgti iš įvairių perspektyvų.	0,58		
Profesinės veiklos tyrimas ir reflektavimas suteikia galimybę įprasminti savo veiklą.	0,51		
VEIKLOS REFLEKTAVIMO TENDENCIJOS IR PROFESINĖ SAVIREFLEKSIJA			
Užsiimu nuolatine savo veiklos refleksija profesinėje veikloje.	0,76	12,23	0,62
Analizuoju save kaip pasirinktos profesijos atstovą.	0,67		
VEIKLOS REFLEKTAVIMAS KAIP ASMENINĖS PATIRTIES PERVERTINIMO IR VEIKLOS SĖKMINGUMO PAGRINDAS			
Savo veiklos tyrinėjimas įgalina pasižiūrėti ir įvertinti save iš šalies.	0,73	11,33	0,59
Veiklos apmąstymas sudaro galimybes naujai pažvelgti į jau turimas žinias ir patirtį.	0,71		
Mokymasis iš savo patirties yra pagrindas sėkmingai profesinei veiklai	0,52		
PROFESINĖS PATIRTIES ANALIZĖS IR MOKYMOŠI IŠ PATIRTIES NEAPIBRĖŽTUMAS			
Analizuoti praeitį ir patirtį bei mokytis iš jos yra visiškai netikslinga.	0,72	10,85	0,58
Savo veiklos apmąstymas – tai tik laiko gaišimas.	0,61		
Profesinei veiklai ir savo elgesiui apmąstyti stinga laiko ir pastangų.	0,53		
Atliekamos veiklos apmąstymui neteikiu daug dėmesio, nes man yra sunku vertinti ar analizuoti save bei savo atliekamą veiklą.	0,49		
PROFESINIO REFLEKTYVUMO RIBOTUMAI PROFESINĖJE VEIKLOJE			
Negalvoju, ką darau blogai ar gerai, tik dirbu savo darbą	0,79	7,80	0,38
Praktinės patirties analizė neįtakoja profesinio tobulėjimo.	0,57		

Visų penkių faktorių kintamieji tenkina sąlygą $L \geq 0,5$ ir metodologiniu požiūriu yra pakankamai vientisi, išskyrus du pirmojo faktoriaus, vieną trečiojo faktoriaus, du ketvirtojo faktoriaus ir vieną penktojo faktoriaus kintamąjį, kurie netenkina šios sąlygos. Faktorių svorių reikšmės (L) faktoriuose svyruoja nuo aukštų (0,82) iki žemų (0,49). Skalės Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) koeficiento reikšmė 0,76 rodo, kad kintamieji tarpusavyje yra reikšmingai susiję ir matrica faktorinei analizei yra gerai tinkama. Skalei būdinga 58,33 proc. (nuo 16,12% iki 7,80%) sklaida rodo, kad visi faktoriai, išskyrus penktą faktorių, paaiškina ne mažiau kaip 10 proc. sklaidos ir yra interpretuoti. Skalės faktorių (subskalių) vidinės konsistencijos koeficientas Cronbach alpha (α) svyruoja nuo 0,38 iki 0,77 tai rodo, jog 4 skalės, išskyrus paskutinąją skalę yra homogeniškos, pasižyminčios vidutiniu skalės kriterijų vidinės konsistencijos lygiu.

Pirmojo faktoriaus, *Profesinės patirties analizė kaip veiklos tobulinimo ir įprasminimo galimybė*, kurį sudarė penki kintamieji, turinys reflektavimą traktuoja kaip galimybę teikti kokybiškesnę pagalbą klientui, leidžiančią geriau pažinti ir įprasminti savo profesinę veiklą, žvelgiant į tą pačią problemą iš skirtingų perspektyvų, ugdant atsakomybės jausmą. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 4-oje lentelėje.

4 lentelė

Faktoriaus Profesinės patirties analizė kaip veiklos tobulinimo ir įprasminimo galimybė statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nesutinku		Abejoju		Sutinku	
	Tiriamųjų skaičius	%	Tiriamųjų skaičius	%	Tiriamųjų skaičius	%
Užsiėmimas savo veiklos tyrinėjimu sąlygoja kokybiškesnę pagalbą savo klientui.	4	1,8	12	5,5	202	92,7
Savo veiklos apmąstymas suteikia galimybę geriau pažinti savo profesinės veiklos sritį(is).	5	2,3	4	1,8	209	95,9
Nuolatinis profesinės veiklos apmąstymas ugdo atsakomybės jausmą.	9	4,1	24	11,0	185	84,9
Veiklos apmąstymas sudaro sąlygas į tą pačią problemą pažvelgti iš įvairių perspektyvų.	4	1,8	7	3,2	207	95,0
Profesinės veiklos tyrimas ir reflektavimas suteikia galimybę įprasminti savo veiklą.	8	3,7	34	15,6	176	80,7

Remiantis 4-oje lentelėje pateiktais duomenimis galima teigti, kad tyrimo metu gauti aukšti rezultatai atskleidžia tai, jog socialiniai pedagogai suvokdami mokymosi iš savo asmeninės patirties svarbą reflektavimą laiko reikšmingu profesinės patirties tobulinimo ir įprasminimo procesu. Mat beveik visi tyrime dalyvavę socialiniai pedagogai, profesinės patirties analizę traktuoja kaip galimybę, padedančią geriau pažinti ir apmąstyti savo profesinės veiklos sritis (95,9 proc.) bei pažvelgti į tą pačią problemą iš skirtingų pozicijų (95,0 proc.).

Antrojo faktorius, *Veiklos reflektavimo tendencijos ir profesinė savirefleksija*, kurį sudarė du kintamieji, turinys atskleidžia socialinių pedagogų, kaip pasirinktos profesijos atstovų, savianalizę bei profesinės veiklos reflektavimo aktualumą. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 5-oje lentelėje.

5 lentelė

Faktoriaus *Veiklos reflektavimo tendencijos ir profesinė savirefleksija* statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nesutinku		Abejoju		Sutinku	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Užsiimu nuolatine savo veiklos refleksija profesinėje veikloje.	17	7,8	50	22,9	151	69,3
Analizuoju save kaip pasirinktos profesijos atstovą.	14	6,4	37	17,0	167	76,6

Veiklos refleksija profesinėje veikloje, kaip nurodo Jurkuvienė (2004), padeda formuoti specialisto savižinai ir savityrai, kurios sąlygoja savęs kaip pasirinktos profesijos atstovo analizės raidą bei prisideda prie profesinio tobulėjimo. Šį faktą patvirtina ir tyrimo metu gauti rezultatai (žr. 5 lentelė). Iš 5-oje lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad didžiajai daugumai socialinių pedagogų yra aktualu reflektuoti savo profesinę veiklą (69,3 proc.) bei analizuoti save kaip pasirinktos profesijos atstovą (76,6 proc.).

Trečiojo faktoriaus, *Veiklos reflektavimas kaip asmeninės patirties pervertinimo ir veiklos sėkmingumo pagrindas*, kurį sudarė trys kintamieji, turinys profesinės patirties reflektavimą traktuoja kaip sėkmingos profesinės veiklos pagrindą ar galimybę, įgalinančią pasižiūrėti ir įvertinti save iš šalies, iš naujo pervertinant turimas žinias bei patirtį. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 6-oje lentelėje.

6 lentelė

Faktoriaus *Veiklos reflektavimas kaip asmeninės patirties pervertinimo ir veiklos sėkmingumo pagrindas* statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nesutinku		Abejoju		Sutinku	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Savo veiklos tyrinėjimas įgalina pasižiūrėti ir įvertinti save iš šalies.	5	2,3	23	10,6	190	87,2
Veiklos apmąstymas sudaro galimybes naujai pažvelgti į jau turimas žinias ir patirtį.	3	1,4	16	7,3	199	91,3
Mokymasis iš savo patirties yra pagrindas sėkmingai profesinei veiklai	1	0,5	40	18,3	176	80,7

Mokslo šaltiniai (Boud ir kt., (2005), nurodo, kad reflektvyvi veikla įgalina naujai pažvelgti į sukauptas žinias bei patirtį. Reflektvyviai veikiant akcentuojamas ne tik mechaninis įgūdžių formavimasis, bet ir žinios bei vertybės, sumažinančios atotrūkį tarp teorijos ir praktikos. Šį

faktą patvirtina ir tyrimo metu gauti rezultatai (žr. 6 lentelė), mat beveik visi tyrime dalyvavę socialiniai pedagogai sutinka, kad veiklos reflektavimas sudaro galimybę iš naujo pervertinti turimas žinias ir patirtį (91,3 proc.) bei įgalina pasižiūrėti ir įvertinti save iš šalies (87,2). Tačiau tik maža dalis respondentų (18,3 proc.) abejoja ar mokymasis iš savo patirties yra sėkmingos profesinės patirties pagrindas.

Ketvirtojo faktorius, *Profesinės patirties analizės ir mokymosi iš patirties neapibrėžtumai*, kurį sudarė keturi kintamieji, turinys profesinės patirties reflektavimą pateikia kaip visiškai netikslingą laiko gaišimą, kuriam stokoja laiko ir pastangų, neteikiant daug dėmesio atliekamos veiklos apmąstymui. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 7-oje lentelėje.

7 lentelė

Faktoriaus *Profesinės patirties analizės ir mokymosi iš patirties neapibrėžtumai* statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nesutinku		Abejoju		Sutinku	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Analizuoti praeitį ir patirtį bei mokytis iš jos yra visiškai netikslinga.	180	82,6	29	13,3	9	4,1
Savo veiklos apmąstymas – tai tik laiko gaišimas.	184	84,4	25	11,5	8	3,7
Profesinei veiklai ir savo elgesiui apmąstyti stinga laiko ir pastangų.	102	46,8	71	32,6	45	20,6
Atliekamos veiklos apmąstymui neteikiu daug dėmesio, nes man yra sunku vertinti ar analizuoti save bei savo atliekamą veiklą.	154	70,6	52	23,9	12	5,5

Tyrimo metu gauti rezultatai (žr. 7 lentelė) leidžia daryti prielaidą, kad profesinės patirties reflektavimas yra neabejotinai svarbus socialiniams pedagogams jų profesinėje veikloje. Mat didžioji dauguma (84,4 proc. ir 82,6 proc.) visų tyrimo dalyvių nesutinka, kad veiklos apmąstymas yra tik laiko gaišimas, o analizuoti patirtį ir mokytis iš jos nėra tikslinga. Tačiau reikia paminėti ir tai, kad dalis tiriamųjų (20,6 proc.) neretai savo veiklai ir elgesiui apmąstyti stokoja laiko ir pastangų.

Penktojo faktorius, *Profesinio refleksyvumo ribotumai profesinėje veikloje*, kurį sudaro du kintamieji, turinys atspindi profesinės patirties nerefleksyvumo tendencijas. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius yra pateikiami 8-oje lentelėje.

Faktoriaus Profesinio reflektavimo ribotumai profesinėje veikloje statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nesutinku		Abejoju		Sutinku	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Negalvoju, ką darau blogai ar gerai, tik dirbu savo darbą	196	89,9	10	4,6	12	5,5
Praktinės patirties analizė neįtakoja profesinio tobulėjimo.	173	79,4	39	17,9	6	2,8

Atlikus tyrimą paaiškėjo (žr. 8 lentelė), kad beveik visi (89,9 proc.) apklausoje dalyvavę socialiniai pedagogai nesutinka, kad negalvoja apie savo atliekamą veiklą, o tik dirba savo darbą. Tačiau reikia paminėti ir tai, kad dalis (17,9 proc.) socialinių pedagogų nėra tvirtai apsisprendę ir abejoja, jog profesinės patirties analizė neįtakoja profesinio tobulėjimo. Remiantis turimais tyrimo rezultatais galima teigti, kad profesinio reflektavimo ribotumai profesinėje veikloje socialiniams pedagogams nėra aktualūs.

Apibendrinant Socialinio pedagogo požiūrio apie reflektavimo svarbą profesinėje veikloje kintamųjų analizę galima teigti, kad tyrimo metu gauti rezultatai atskleidžia, jog socialiniai pedagogai suvokia reflektavimo svarbą ir reikšmę profesinės veiklos metu, tačiau neretai savo veiklai ir elgesiui apmąstyti stokoja laiko ir pastangų, o profesinio reflektavimo ribotumai socialiniams pedagogams jų profesinėje veikloje nėra aktualūs.

Socialinių pedagogų reflektavimo gebėjimų vertinimo analizė remiantis GRAS skale. Socialinių pedagogų reflektavimo gebėjimams įvertinti buvo naudojama GRAS skalė, apimanti tris asmeninės refleksijos aspektus: savirefleksija, empatiška refleksija ir analitiškas bendravimas (Aukes, ir kt., 2007). Klausimyno teiginius tyrimo respondentai vertino pasirinkdami galimus atsakymo variantus: „visiškai nesutinku,“ „nesutinku,“ „sutinku,“ „visiškai sutinku.“ Rezultatai analizuojami sumuojant „visiškai nesutinku“ ir „nesutinku,“ atitinkamai „visiškai sutinku“ ir „sutinku.“ Atlikus Socialinių pedagogų reflektavimo gebėjimų vertinimo remiantis GRAS skale teiginių faktoriinę analizę buvo išskirti keturi faktoriai.

Pirmą faktorių, *Asmens sąmoningumas ir kritiškumas savojo „aš“ bei savo veiklos atžvilgiu*, sudarė aštuoni kintamieji. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 9-oje lentelėje.

Faktoriaus *Asmens sąmoningumas ir kritiškumas savojo „aš“ bei savo veiklos atžvilgiu*
statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Visiškai nesutinku		Nesutinku		Abejoju		Sutinku		Visiškai Sutinku	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Aš galiu pažvelgti į patirtį iš skirtingų pozicijų	1	0,5	98	45,0	72	33,0	24	11,0	4	1,8
Aš gebu suprasti žmones, kurių kultūriniai / religiniai įsitikinimai skiriasi nuo manųjų	1	0,5	2	0,9	16	7,3	136	62,4	63	28,9
Aš suvokiu emocijas, kurios įtakoja mano elgesį	1	0,5	1	0,5	14	6,4	160	73,4	42	19,3
Gebu iš šalies žvelgti į savo paties elgesį	-	-	4	1,8	37	17,0	154	70,6	23	10,6
Aš esu atsakingas už tai, ką sakau	2	0,9	4	1,8	1	0,5	111	50,9	100	45,9
Kartais man būna sunku rasti alternatyvius sprendimus	7	3,2	34	15,6	56	25,7	103	47,2	18	8,3
Aš suvokiu savo ribotumus	1	0,5	-	-	22	10,1	161	73,9	34	15,6
Aš įsisąmoninu emocijas, kurios daro įtaką mano mąstymui	-	-	4	1,8	35	16,1	150	68,8	29	13,3

Refleksija/reflektavimas, kaip nurodo Boud ir kt., (2005), įprastai yra laikomas intelektine praktika – vien tik mąstymo dalyku. Tai nėra vien tik pažintinis procesas, nes pagrindinis veiksnys, lemiantis specialisto, kaip savo srities profesionalo įsitraukimą į refleksijos procesą, yra emocijos, sąlygotos naujos situacijos, objektų ar asmenų. Emocijų svarbą reflektavimo procese atspindi ir tyrimo metu gauti rezultatai (žr. 9 lentelė), nes beveik visi tyrimo dalyviai (92,7 proc.) geba suvokti savo emocijas. Apžvelgus tyrimo metu gautus rezultatus galima pastebėti, ir tai, kad beveik visi (96,8 proc.) tyrime dalyvavę respondentai yra atsakingi, nes geba prisiimti atsakomybę už savo žodžius. Reikia paminėti ir tai, kad šiek tiek mažiau tiriamųjų (89,5 proc.) suvokia savo ribotumus. Tuo tarpu beveik pusę (45,5 proc.) visų tyrime dalyvavusių socialinių pedagogų negali analizuoti savo profesinės patirties iš skirtingų pozicijų. O ketvirtadalis (25,7 proc.) respondentų abejoja, jog kartais jiems yra sunku rasti alternatyvius sprendimus.

Antrąjį faktorių, *Savirefleksijos poreikis ir asmeninių veiksmų pasekmių suvokimo tendencijos profesinėje veikloje*, sudaro šeši kintamieji. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 10-oje lentelėje.

Faktoriaus Savirefleksijos poreikis ir asmeninių veiksmų pasekmių suvokimo tendencijos profesinėje veikloje statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Visiškai nesutinku		Nesutinku		Abejoju		Sutinku		Visiškai Sutinku	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Aš noriu suprasti save	-	-	1	0,5	7	3,2	110	50,5	100	45,9
Aš prisiimu atsakomybę už tai, ką sakau	-	-	1	0,5	-	-	126	57,8	91	41,7
Aš esu pasirengęs aptarti savo nuomones	-	-	1	0,5	10	4,6	147	67,4	60	27,5
Žinau, kokį emocinį poveikį informacija gali padaryti kitiems žmonėms	-	-	1	0,5	6	2,8	134	61,5	77	35,3
Kartais kiti sako, kad aš save pervertinu	34	15,6	85	39,0	80	36,7	18	8,3	1	0,5
Galiu įsijausti į kito žmogaus situaciją	1	0,5	1	0,5	16	7,3	149	68,3	51	23,4

Remiantis tyrimo metu gautais rezultatais (žr.10 lentelė) galima teigti, kad beveik visi tyrime dalyvavę respondentai (96,4 proc. ir 91,7 proc.) yra empatiški, gebantys įsijausti į kito asmens situaciją. Tuo tarpu daugiau nei pusę (54,6 proc.) tiriamųjų nesutinka, jog kartais save pervertina.

Trečią faktorių, *Asmeninių veiksmų kritinė analizė ir savižinos siekis*, sudaro šeši kintamieji. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 11-oje lentelėje.

11 lentelė

Faktoriaus Asmeninių veiksmų kritinė analizė ir savižinos siekis statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Visiškai nesutinku		Nesutinku		Abejoju		Sutinku		Visiškai Sutinku	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Aš gilinuosi į savo paties mąstymo įpročius	1	0,5	6	2,8	30	13,8	147	67,4	34	15,6
Aš tikrinu savo nusistatymus lygindamas juos su kitų žmonių nuomone	4	1,8	23	10,6	54	24,8	122	56,0	15	6,9
Aš suvokiu kultūrinės įtakos mano nuomonei	1	0,5	11	5,0	47	21,6	142	65,1	17	7,8
Noriu žinoti, kodėl elgiuosi taip, kaip elgiuosi	1	0,5	7	3,2	29	13,3	142	65,1	39	17,9
Man svarbu žinoti, kuo yra pagrįstos tam tikros taisyklės ir nurodymai	1	0,5	3	1,4	18	8,3	155	71,1	41	18,8
Kartais man būna sunku paaiškinti savo etines pažiūras	31	14,2	90	41,3	58	26,6	32	14,7	7	3,2

Apžvelgus tyrimo metu gautus rezultatus (žr. 11 lentelė) matyti, kad didžiai daugumai tyrimo dalyvių (89,8 proc.) yra svarbu žinoti kokių pagrindu tam tikros taisyklės ar nurodymai yra grindžiami. Ne mažiau reikšminga paminėti ir tai, kad daugiau nei aštuntadalis (83,0 proc.) respondentų analizuoja savo mąstymo įpročius. Tuo tarpu daugiau nei pusę (55,5 proc.) respondentų aiškiai suvokia ir geba paaiškinti savo etines pažiūras.

Ketvirtą faktorių, *Kritikos ignoravimas ir mąstymo šabloniškumas*, sudaro šeši kintamieji. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 12-oje lentelėje.

12 lentelė

Faktoriaus *Kritikos ignoravimas ir mąstymo šabloniškumas* statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Visiškai nesutinku		Nesutinku		Abejoju		Sutinku		Visiškai Sutinku	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Man nepriimtini pastebėjimai apie mano asmeninius poelgius	10	4,6	96	44,0	59	27,1	41	18,8	12	5,5
Aš nemėgstu, kai mano požiūris yra aptariamamas	8	3,7	69	31,7	75	34,4	55	25,2	11	5,0
Aš atsisakau kitokių mąstymo būdų	20	9,2	98	45,0	72	33,0	24	11,0	4	1,8

Tyrimo metu gauti rezultatai (žr. 12 lentelė) patvirtina Pollard (2006) išsakytą poziciją, jog bendradarbiavimas ir dialogas su kolegomis stiprina reflekyvią veiklą bei padeda realizuoti asmenybės galias, mat daugiau nei ketvirtadalis (48,6 proc.) respondentų laiko priimtinais pastebėjimus apie asmeninius poelgius iš kitų kolegų. Apžvelgus 12-oje lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, kad daugiau nei pusei (54,2 proc.) tyrimo dalyvių yra priimtini įvairūs mąstymo būdai (48,6 proc.). Vadinas, galima daryti prielaidą, jog socialinių pedagogų mąstymas nėra šabloniškas, o kritika neignoruojama ir priimtina.

Apibendrinant Socialinių pedagogų reflektavimo gebėjimų vertinimo remiantis GRAS skale teiginių analizę galima teigti, jog socialiniai pedagogai yra empatiški, jų mąstymas nėra šabloniškas, o kritika priimtina ir neignoruojama. Prisiimdami atsakomybę už savo žodžius ar suvokdami savo emocijas, įtakojančias jų elgesį tyrimo dalyviai negali analizuoti savo profesinės patirties iš skirtingų pozicijų.

Socialinių pedagogų savirefleksijos ir išvalgos skalės analizė. Savirefleksiją, kaip savęs reguliavimo elementą, remiantis Grant (2001), sudaro savo minčių, jausmų, elgesio apžvalga, kurių supratimas ir įvertinimas vyksta dėl išvalgos, išgryninančios individo mintis, jausmus, elgesį, palyginant su numatomu veiklos tikslu.

Socialinių pedagogų dalyvavimo savirefleksijoje, savirefleksijos poreikio bei išvalgų faktoriai buvo išskirti remiantis pagal Grant, Franklin ir Langford (2002) sudaryto klausimyno savirefleksijai ir išvalgai nustatyti pateikus teiginius. Pagal klausimyno duomenis buvo išskirti šie faktoriai: socialinių pedagogų dalyvavimas savirefleksijoje, savirefleksijos poreikis socialinio pedagogo profesinėje veikloje, išvalgos profesinėje socialinio pedagogo veikloje. Klausimyno teiginius tyrimo respondentai vertino pasirinkdami galimus atsakymo variantus: „*visiškai*

nesutinku“, „nesutinku“, šiek tiek nesutinku“, šiek tiek sutinku“, „sutinku“, „visiškai sutinku“. Rezultatai analizuojami sumuojant „visiškai nesutinku“ ir „nesutinku“, atitinkamai „visiškai sutinku“ ir „sutinku“.

Pirmojo faktoriaus, *Socialinių pedagogų dalyvavimas savirefleksijoje*, kurį sudaro šeši kintamieji, turinys atspindi socialinių pedagogų jausmų, veiksmų ir išgyvenimų apmąstymą bei analizę, negalvojant apie savo mintis ir neanalizuojant savo elgesio. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 13-oje lentelėje.

13 lentelė

Faktoriaus *Socialinių pedagogų dalyvavimas savirefleksijoje* statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Visiškai nesutinku		Nesutinku		Šiek tiek nesutinku		Šiek tiek sutinku		Sutinku		Visiškai sutinku	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Dažnai negalvoju apie savo mintis	22	10,1	88	40,4	40	18,3	44	20,2	21	9,6	3	1,4
Aš retai skiriu laiko savirefleksijai	15	6,9	78	35,8	42	19,3	59	27,1	17	7,8	7	3,2
Dažnai analizuoju savo jausmus ir išgyvenimus	1	0,5	7	3,2	17	7,8	48	22,0	117	53,7	28	12,8
Aš iš tiesų negalvoju, kodėl vienaip ar kitaip elgiuosi	46	21,1	105	48,2	29	13,3	27	12,4	9	4,1	2	0,9
Skiriu laiko savo veiksmų, išgyvenimų apmąstymui, analizei	-	-	8	3,7	15	6,9	49	22,5	122	56,0	24	11,0
Dažnai galvoju kokiu būdu aš išgyvenu tam tikrus dalykus	2	0,9	12	5,5	20	9,2	71	32,6	100	45,9	13	6,0

Apžvelgus tyrimo metu gautus rezultatus (žr. 13 lentelė) galima pastebėti tai, jog daugiau nei pusę visų tyrime dalyvavusių socialinių pedagogų dalyvavimo savirefleksijoje metu sutinka, jog yra aktualu skirti laiko savo veiksmų ir išgyvenimų apmąstymui ir analizei bei analizuoti savo jausmus ir išgyvenimus. Šias prielaidas patvirtina ir mokslo šaltinių (Boud ir kt., 2005; Pollard, 2006; Bubnys, 2012) analizė. Tuo tarpu beveik septintadalis (69,3 proc.) tyrimo dalyvių nesutinka, kad neanalizuoja savo elgesio veiklos metu. O daugiau nei trečdalis (32,6 proc.) respondentų iš dalies sutinka, kad analizuoja kaip išgyvena kai kuriuos dalykus. Reikia paminėti ir tai, kad dalis respondentų (18,3 proc.) iš dalies nesutinka, kad negalvoja apie savo mintis.

Antrojo faktoriaus, *Savirefleksijos poreikis socialinio pedagogo profesinėje veikloje*, kurį sudaro taip pat šeši kintamieji, turinys apima socialinių pedagogų minčių ir mąstymo analizę, jausmų ir išgyvenimų prasmės suvokimą, atliekamos veiklos įvertinimą neanalizuojant savo elgesio. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 14-oje lentelėje.

Faktoriaus Savirefleksijos poreikis socialinio pedagogo profesinėje veikloje statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Visiškai nesutinku		Nesutinku		Šiek tiek nesutinku		Šiek tiek sutinku		Sutinku		Visiškai sutinku	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Aš nesuinteresuotas analizuoti savo elgesį	46	21,1	121	55,5	30	13,8	17	7,8	4	1,8	-	-
Man svarbu įvertinti tai, ką aš darau	-	-	5	2,3	5	2,3	45	20,6	134	61,5	19	8,7
Mėgstu analizuoti, tai apie ką galvoju	3	1,4	7	3,2	8	3,7	54	24,8	122	56,0	24	11,0
Man svarbu bandyti suprasti savo jausmų ir išgyvenimų prasmę	3	1,4	4	1,8	9	4,1	48	22,0	121	55,5	33	15,1
Man neabejotinai svarbu suprasti kaip aš mąstau	-	-	6	2,8	15	6,9	49	22,5	112	51,4	36	16,5
Man svarbu gebėti suprasti savo minčių kilmę	1	0,5	16	7,3	19	8,7	59	27,1	100	45,9	23	10,6

Remiantis tyrimo metu gautais rezultatais (žr. 14 lentelė) galima teigti, kad poreikio savirefleksijai etape septintadalis (70,6 proc. ir 70,2 proc.) visų tyrime dalyvavusių socialinių pedagogų analizuoja jausmų ir išgyvenimų prasmę ar įvertina savo atliekamą veiklą. Šiek tiek mažiau respondentų (67,0 proc. ir 67,9 proc.) sutinka, jog yra svarbu analizuoti ir suprasti mąstymą veiklos metu. Tuo tarpu didžioji dauguma (76,6 proc.) tyrimo dalyvių nesutinka, kad nėra suinteresuoti analizuoti savo elgesį.

Trečiojo faktoriaus, *Išvalgos profesinėje socialinio pedagogo veikloje*, kuri sudaro aštuoni kintamieji, turinys atskleidžia socialinių pedagogų suglumimą apmąstant ir analizuojant savo mintis, jausmus ir išgyvenimus bei elgesį veiklą metu. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 15-oje lentelėje.

Faktoriaus Išvalgos profesinėje socialinio pedagogo veikloje statistiniai rodikliai, %

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Visiškai nesutinku		Nesutinku		Šiek tiek nesutinku		Šiek tiek sutinku		Sutinku		Visiškai sutinku	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Dažnai įsisąmoninu savo mintis	-	-	3	1,4	23	10,6	54	24,8	122	56,0	16	7,3
Dažnai suglumstu dėl to, ką tikrai manau apie dalykus	7	3,2	57	26,1	50	22,9	72	33,0	29	13,3	3	1,4
Paprastai labai aiškiai žinau, kodėl pasielgiu būtent taip	1	0,5	7	3,2	12	5,5	45	20,6	134	61,5	19	8,7
Dažnai suvokiu patiriamus jausmus, bet nežinau, kas tai yra	18	8,3	87	39,9	43	19,7	50	22,9	16	7,3	4	1,8
Mano elgesys dažnai mane glumina	34	15,6	110	50,5	34	15,6	28	12,8	11	5,0	1	0,5
Galvojimas apie savo mintis mane dar labiau glumina	35	16,1	102	46,8	33	15,1	33	15,1	15	6,9	-	-
Sunku suprasti, kodėl aš būtent taip galvoju apie dalyku	17	7,8	89	40,8	41	18,8	34	15,6	29	13,3	8	3,7
Paprastai žinau, kodėl aš taip jaučiuosi	1	0,5	5	2,3	13	6,0	42	19,3	129	59,2	28	12,8

Tyrimo metu gauti rezultatai (žr. 15 lentelė) atskleidžia, jog septintadalis (72,0 proc.) socialinių pedagogų išvalgos etapo metu geba paaiškinti savo jausmus veiklos metu. Reikia paminėti ir tai, kad daugiau nei pusę (63,3 proc.) visų tiriamųjų suvokia savo mintis. Ne mažiau reikšminga ir tai, jog daugiau nei šeštadalis (62,9 proc. ir 66,1 proc.) tyrimo dalyvių nesutinka, kad mąstymas apie savo mintis ar elgesys veiklos metu juos glumina.

Apibendrinant Socialinių pedagogų savirefleksijos ir išvalgos skalės analizę galima teigti, kad dalyvavimo savirefleksijos proceso etape socialiniams pedagogams yra aktualu apmąstyti ir analizuoti savo elgesį, mintis, jausmus, veiksmus ir išgyvenimus veiklos metu. Tuo tarpu poreikio savirefleksijai etape socialiniai pedagogai analizuoja savo elgesį, jausmų ir išgyvenimų prasmę bei įvertina savo atliekamą veiklą. Išvalgos etapo metu tyrimo dalyviai geba paaiškinti savo jausmus, suvokia savo mintis, o mąstymas apie savo mintis ar elgesį veiklos metu jų neglumina. Šias prielaidas patvirtina ir mokslo šaltinių (Boud ir kt., 2005; Pollard, 2006; Bubnys, 2012) analizė.

3.4. Socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų veikiant, veiklai ir apie veiklą analizė

Pateikiant socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų analizę aktualu išskirti tai, kad klausimyno teiginius, skirtus reflektavimo gebėjimams skirtinguose veiklos etapuose iširti, tyrimo respondentai vertino pasirinkdami galimus atsakymo variantus pagal du lygmenis: a) buvo vertinama reali profesinės veiklos situacija, t. y., kiek buvo galimybių realizuoti reflektavimo gebėjimus, pagal atskirus reflektavimo kompetencijos komponentus, profesinės veiklos metu – *nepatyrčiau; retai patyrčiau; dažnai patyrčiau*; b) siekiant sužinoti reflektavimo gebėjimų svarbą profesinės veiklos metu respondentai taip pat buvo vertinti atsakant į klausimą, kiek tai svarbu profesinės veiklos metu – *nemanau, kad tai svarbu; svarbu; labai svarbu*.

Socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų planuojant, numatant naujas veiklas analizė. Atlikus *Socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų planuojant, numatant naujas veiklas* teiginių faktorinę analizę buvo išskirtas vienas faktorius. Reikia paminėti ir tai, kad atlikus faktorinę analizę vienas kintamasis *iš naujo pervertinti savo profesinę patirtį siekiant ją patobulinti ateityje* buvo atmestas kaip statistikai nereikšmingas, nes kintamojo faktoriaus svoris yra (L) 0,24. Skalės tinkamumo ir patikimumo įverčiai pateikiami 16-oje lentelėje.

Faktorių kintamieji ir statistiniai validumo rodikliai

Faktoriaus kintamieji	Faktoriaus svoris (L)	Faktoriaus aprašomoji sklaida (%)	Cronbach alfa koeficientas
PROFESINĖS PATIRTIES REFKETAVIMO VEIKLOJE/VEIKIANT GEBĖJIMŲ RAIŠKA			
Identifikuoti reikalingą informaciją efektyviai profesinės patirties analizei atlikti	0,76	37,11	0,79
Pasirinkti daugiau galimų veiklos alternatyvų, jas kritiškai įvertinus, prieš priimant sprendimą	0,70		
Atnaujinti savo turimas žinias, remiantis įgyta praktine patirtimi, jas iš naujo pervertinant	0,65		
Planuojant veiklas susieti naują informaciją su tuo, ką anksčiau žinojau ir išgyvenau	0,64		
Diagnozuoti savo klaidas ir kompetencijos ribotumus mokantis valdyti savo emocijas ir elgesį	0,63		
Pagrįsti kaip susiformavo vienoks ar kitoks patyrimas, įvertinus pasiektus rezultatus ir juos pritaikant ateičiai	0,62		
Užsiimti nuolatine savo veiklos savirefleksija prieš pradėdant veiklas	0,61		
Prieš priimant sprendimus remtis kolegų išgyventa asmenine patirtimi	0,50		

Visi faktorių kintamieji tenkina sąlygą $L \geq 0,5$ ir metodologiniu požiūriu yra vientisi. Faktorių svorių reikšmės (L) faktoriuose svyruoja nuo aukštų (0,76) iki vidutinių (0,50). Skalės Kaiser – Meyer – Olkin (KMO) koeficiento reikšmė 0,84 rodo, kad kintamieji tarpusavyje yra reikšmingai susiję ir matrica faktorinei analizei yra gerai tinkama. Skalei būdinga 37,11 proc. sklaida ir yra interpretuotina. Skalės faktorių (subskalių) vidinės konsistencijos koeficientas Cronbach alpha (α) yra 0,79 ir tai rodo, jog skalė yra homogeniška, pasižyminti aukštu skalės kriterijų vidinės konsistencijos lygiu.

Faktoriaus, *Profesinės patirties refketavimo veikloje/veikiant gebėjimų raiška*, kurį sudaro aštuoni kintamieji, turinys atspindi pasirengimo veiklai ypatumus ir veiklos tobulinimo galimybes, kurios gali būti naudingos naujai veiklai atlikti ateityje. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 17-oje lentelėje.

Faktoriaus *Profesinės patirties refketavimo veikloje/veikiant gebėjimų raiška* statistiniai rodikliai, %¹

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nepatyrėiu/ Nemanau, kad tai svarbu		Retai patyrėiu/ Svarbu		Dažnai patyrėiu/ Labai svarbu	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Identifikuoti reikalingą informaciją efektyviai profesinės patirties analizei atlikti	14 <i>11</i>	6,4 <i>5,0</i>	70 <i>115</i>	32,1 <i>52,8</i>	134 <i>92</i>	61,5 <i>42,2</i>
Pasirinkti daugiau galimų veiklos alternatyvų, jas kritiškai įvertinus, prieš priimant sprendimą	3 <i>4</i>	1,4 <i>1,8</i>	72 <i>127</i>	33,0 <i>58,3</i>	143 <i>87</i>	65,6 <i>39,9</i>

17 lentelė (tęsinys)

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nepatyrčiau/ Nemanau, kad tai svarbu		Retai patyrčiau/ Svarbu		Dažnai patyrčiau/ Labai svarbu	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Atnaujinti savo turimas žinias, remiantis įgyta praktine patirtimi, jas iš naujo pervertinant	3 4	1,4 1,8	56 96	25,7 44,0	159 118	72,9 54,1
Planuojant veiklas susieti naują informaciją su tuo, ką anksčiau žinojau ir išgyvenau	- 3	- 1,4	47 100	21,6 45,9	171 115	78,4 52,8
Diagnozuoti savo klaidas ir kompetencijos ribotumus mokantis valdyti savo emocijas ir elgesį	14 2	6,4 0,9	107 109	49,1 50,0	97 107	44,5 49,1
Pagrįsti kaip susiformavo vienoks ar kitoks patyrimas, įvertinus pasiektus rezultatus ir juos pritaikant ateičiai	7 16	3,2 7,3	90 118	41,3 54,1	121 84	55,5 38,5
Užsiimti nuolatine savo veiklos savirefleksija prieš pradėdant veiklas	11 20	5,0 9,2	99 120	45,4 55,0	108 78	49,5 35,8
Prieš priimant sprendimus remtis kolegų išgyventa asmenine patirtimi	21 44	9,6 20,2	101 117	46,3 53,7	96 57	44,0 26,1

¹Viršutinis (juodos spalvos) skaičius eilutėje nurodo gebėjimų pritaikomumo profesinėje veikloje skalės rodiklius, o apatinis (pasvirasis, mėlynos spalvos) skaičius eilutėje nurodo svarbumo skalės rodiklius.

Iš 17-oje lentelėje patektų duomenų matyti, kad dauguma respondentų dažniausiai patiria (78,4 proc.) ir laiko labai svarbiais (52,8 proc.) naujos informacijos integravimo praktinėje veikloje sąsajų svarbą remiantis turimomis žiniomis bei anksčiau išgyventa praktine patirtimi. Šio etapo metu dažnai daugumai (72,9 proc.) socialinių pedagogų taip pat ne mažiau labai svarbu (54,1 proc.) yra remiantis praktine patirtimi atnaujinti turimas žinias, jas iš naujo pervertinant. Tuo tarpu daugiau negu pusę visų tyrime dalyvavusių socialinių pedagogų dažnai (65,6 proc.) planuodami naujas veiklas prieš priimdami sprendimus kritiškai įvertinę renkasi daugiau galimų veiklos alternatyvų. Reikia paminėti ir tai, kad beveik šeštadalis (58,3 proc.) tiriamųjų šį gebėjimą profesinėje veikloje laiko svarbiu.

Kitas ne mažiau reikšmingas aspektas planuojant naujas veiklas, kaip nurodo Kepalaitė (2010), yra gebėjimas užsiimti nuolatine savo veiklos savirefleksija. Šį faktą iš dalies patvirtina ir tyrimo metu gauti rezultatai. Kad šis gebėjimas yra svarbus profesinėje veikloje mano penktadalis (55,0 proc.) respondentų ir mažiau negu pusę (49,5 proc.) tiriamųjų labai dažnai planuodami naujas veiklas užsiima nuolatine savo veiklos savirefleksija.

Analizuojant reflektavimo apie veiklą gebėjimus reikšminga išskirti ir tai, reflektavimas bendradarbiavimo aplinkoje, kaip nurodo Cady ir kt., (1998) leidžia plėtoti specialisto profesinę raidą, todėl yra svarbu remtis kitų išgyventa patirtimi prieš priimant sprendimus, tačiau tyrimo metu gauti rezultatai rodo, kad ketvirtadalis (46,3 proc.) tyrimo dalyvių retai remiasi kolegų išgyventa asmenine patirtimi prieš priimdami sprendimus. Aktualu paminėti ir tai, kad nemaža dalis respondentų (20,2 proc.) mano, jog šis gebėjimas nėra svarbus.

Apibendrinant profesinės patirties reflektavimo veikloje/veikiant gebėjimų raiškos statistinių rodiklių analizę galima teigti, kad tyrimo metu gauti duomenys rodo, jog didžioji dauguma socialinių pedagogų aktualizuoja įgytos praktinės patirties svarbą planuojant, numatant naujas veiklas profesinėje veikloje. Profesinėje veikloje stokojama situacijų, kuriose galima būtų remtis kolegų išgyventa patirtimi bei iš jos pasimokyti. Tuo tarpu gebėjimas užsiimti savo veiklos savirefleksija šiame veiklos etape socialiniams pedagogams yra reikšmingas ir svarbus iš dalies.

Socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų atliekant konkrečias naujas veiklas profesinėje veikloje analizė. Reflektavimas veikiant reiškia atsižvelgimą į ką tik išgyventus patyrimus, apgalvojant tai, kas buvo daryta, atspindi numanomas žinias, taikomas veikloje, perkeliant patirtį. Atsižvelgiama į ką tik išgyventus patyrimus, o taip pat ir į būsimą neišvengiamą patirtį, apimant numanomas mintis ir jų analizę. Tai gebėjimai, orientuoti į pažangesnę arba bent jau sąmoningai apgalvotą veiklą (Boud ir kt., 2005).

Atlikus Socialinio pedagogo profesinė patirties reflektavimo gebėjimų atliekant konkrečias naujas veiklas profesinėje veikloje teiginių faktorinę analizę buvo išskirti trys faktoriai. Skalės tinkamumo ir patikimumo įverčiai pateikiami 18-oje lentelėje.

18 lentelė

Faktorių kintamieji ir statistiniai validumo rodikliai

Faktoriaus kintamieji	Faktoriaus svoris (L)	Faktoriaus aprašomoji sklaida (%)	Cronbach alfa koeficientas
PRIEŽASTINIŲ RYŠIŲ IR ASMENINIŲ POKYČIŲ VALDYMO VEIKIANT GEBĖJIMAI			
Analizuoti tarpusavio santykius su problema susijusiais asmenimis veikloje	0,74	22,87	0,80
Analizuoti išgyvenamą patirtį, atrandant sąsajas su turimomis teorinėmis žiniomis, koncepcijomis	0,72		
Patirties analizės metu atrasti priežastinius ryšius ir elgesį įtakančius veiksnius	0,67		
Užsiimti nuolatine savo veiklos savirefleksija veikiant	0,67		
Keisti asmeninius įsitikinimus ir prielaidas, kurios tiesiogiai įtakoja atliekamus veiksmus veiklos metu	0,61		
Pasimokyti iš savo profesinės patirties veikiant, siejant patirtį su nuodugnia analize	0,54		

Faktoriaus kintamieji	Faktoriaus svoris (L)	Faktoriaus aprašomoji sklaida (%)	Cronbach alfa koeficientas
KRITINIO VEIKLOS VERTINIMO IR DALINIMOSI ASMENINE PATIRTIMI GEBĖJIMAI VEIKIANT			
Apmąstyti esamą patirtį, dalijantis ja su kolegomis	0,65	16,49	0,74
Apmąstyti ir analizuoti galimas savo atliekamų veiksmų pasekmes veiklos metu	0,65		
Priimti kompleksinius sprendimus veikiant	0,64		
Nuolat tikslingai atnaujinti žinias, panaudojant įvairius informacijos gavimo šaltinius veiklos metu	0,63		
Gilintis į savo mintis, atliekant bet kokias veiklas veikiant	0,44		
Kritiškai vertinti savo atliekamą veiklą	0,41		
NUOSTATŲ IR PRIIMAMŲ SPRENDIMŲ PRIEŽASTIŲ IDENTIFIKAVIMO GEBĖJIMAI VEIKLOS METU			
Atpažinti profesinės patirties metu kilusius jausmus	0,79	13,07	0,69
Atsiriboti nuo išankstinių nuostatų bei sprendimų veikiant	0,73		
Paaikinti priimamų sprendimų veikiant priežastis	0,65		

Visi faktorių kintamieji tenkina sąlygą $L \geq 0,5$ ir metodologiniu požiūriu yra vientisi, išskyrus du antrojo faktoriaus kintamuosius, kurie netenkina šios sąlygos. Faktorių svorių reikšmės (L) faktoriuose svyruoja nuo aukštų (0,79) iki žemų (0,41). Skalės Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) koeficiento reikšmė 0,87 rodo, kad kintamieji tarpusavyje yra reikšmingai susiję ir matrica faktorinei analizei yra gerai tinkama. Skalėi 52,43 proc. (nuo 22,87% iki 13,07 %) sklaida rodo, kad visi faktoriai paaiškina ne mažiau kaip 10 proc. sklaidos ir yra interpretuojami. Skalės faktorių (subskalių) vidinės konsistencijos koeficientas Cronbach alpha (α) svyruoja nuo 0,69 iki 0,80 tai rodo, jog skalė yra homogeniška, pasižyminti aukštu skalės kriterijų vidinės konsistencijos lygiu.

Pirmojo faktoriaus, *Priežastinių ryšių ir asmeninių pokyčių valdymo veikiant gebėjimai*, kurį sudaro šeši kintamieji, turinys apima profesinės patirties analizės sąsajų su teorinėmis žiniomis svarbą veiklos metu, siejant patirtį su nuodugnia analize, ieškant priežastinių ryšių bei elgesį lemiančių veiksnių, asmeninių įsitikinimų kaitos ir tarpusavio santykių analizę, savirefleksiją veiklos metu. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 19-oje lentelėje.

Faktoriaus Priežastinių ryšių ir asmeninių pokyčių valdymo veikiant gebėjimai statistiniai rodikliai,%²

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nepatyrėiu/ Nemanau, kad tai svarbu		Retai patyrėiu/ Svarbu		Dažnai patyrėiu/ Labai svarbu	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Analizuoti tarpusavio santykius su problema susijusiais asmenimis veikloje	6 <i>16</i>	2,8 <i>7,3</i>	85 <i>125</i>	39,0 <i>57,3</i>	127 <i>77</i>	58,3 <i>35,3</i>
Analizuoti išgyvenamą patirtį, atrandant sąsajas su turimomis teorinėmis žiniomis, koncepcijomis	10 <i>19</i>	4,6 <i>8,7</i>	67 <i>122</i>	30,7 <i>56,0</i>	141 <i>77</i>	64,7 <i>35,3</i>
Patirties analizės metu atrasti priežastinius ryšius ir elgesį įtakojančius veiksmus	5 <i>10</i>	2,3 <i>4,6</i>	90 <i>129</i>	41,3 <i>59,2</i>	123 <i>79</i>	56,4 <i>36,2</i>
Užsiimti nuolatine savo veiklos savirefleksija veikiant	7 <i>19</i>	3,2 <i>8,7</i>	85 <i>119</i>	39,0 <i>54,6</i>	125 <i>80</i>	57,3 <i>36,7</i>
Keisti asmeninius įsitikinimus ir prielaidas, kurios tiesiogiai įtakoja atliekamus veiksmus veiklos metu	21 <i>30</i>	9,6 <i>13,8</i>	105 <i>124</i>	48,2 <i>56,9</i>	92 <i>64</i>	42,2 <i>29,4</i>
Pasimokyti iš savo profesinės patirties veikiant, siejant patirtį su nuodugnia analize	8 <i>9</i>	3,7 <i>4,1</i>	64 <i>114</i>	29,4 <i>52,3</i>	146 <i>95</i>	67,0 <i>43,6</i>

²Viršutinis (juodos spalvos) skaičius eilutėje nurodo gebėjimų pritaikomumo profesinėje veikloje skalės rodiklius, o apatinis (paspvirasis, mėlynos spalvos) skaičius eilutėje nurodo svarbumo skalės rodiklius.

Tyrimo metu gauti rezultatai leidžia teigti (žr. 19 lentelė), kad reflektavimo veikiant metu dažnai daugiau nei šeštadalis visų tyrime dalyvavusių socialinių pedagogų profesinės veiklos metu turi galimybę analizuoti išgyvenamą patirtį bei pasimokyti iš savo profesinės patirties, siejant ją su turimomis teorinėmis žiniomis ar nuodugnia veiklos analize. Reikia paminėti ir tai, kad šio etapo metu beveik šeštadalis tyrimo dalyvių dažnai patiria (58,3 proc.) ir laiko svarbiu (57,3 proc.) gebėjimą analizuoti tarpusavio santykius su problema susijusiais asmenimis. Beveik pusę (48,2 proc.) visų tyrime dalyvavusių socialinių pedagogų retai keičia asmeninius įsitikinimus ar prielaidas, tiesiogiai įtakojančias veiksmus veiklos metu ir daugiau nei dešimtadalis (13,8 proc.) visų tiriamųjų mano, kad šis gebėjimas nėra svarbus jų profesinėje veikloje. Vadinasi *apibendrinant* galima daryti prielaidą, kad reflektavimo veikiant metu socialiniai pedagogai turi galimybių realizuoti priežastinių ryšių ir asmeninių pokyčių valdymo veikiant gebėjimus.

Antrasis faktorius, *Veiklos vertinimo ir dalinimosi asmenine patirtimi veikiant gebėjimai*, kurį sudaro šeši kintamieji turinys apima įgytos patirties taikymo, kritinės refleksijos bei savo minčių analizės gebėjimus. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 20-oje lentelėje.

Faktoriaus Veiklos vertinimo ir dalinimosi asmenine patirtimi veikiant gebėjimai statistiniai rodikliai,%³

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nepatyrčiau/ Nemanau, kad tai svarbu		Retai patyrčiau/ Svarbu		Dažnai patyrčiau/ Labai svarbu	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Apmąstyti esamą patirtį, dalijantis ja su kolegomis	2 <i>8</i>	0,9 <i>3,7</i>	41 <i>107</i>	18,8 <i>49,1</i>	175 <i>103</i>	80,3 <i>47,2</i>
Apmąstyti ir analizuoti galimas savo atliekamų veiksmų pasekmes veiklos metu	4 <i>5</i>	1,8 <i>2,3</i>	50 <i>116</i>	22,9 <i>53,2</i>	164 <i>97</i>	75,2 <i>44,5</i>
Priimti kompleksinius sprendimus veikiant	2 <i>3</i>	0,9 <i>1,4</i>	40 <i>102</i>	18,3 <i>46,8</i>	176 <i>113</i>	80,7 <i>51,8</i>
Nuolat tikslingai atnaujinti žinias, panaudojant įvairius informacijos gavimo šaltinius veiklos metu	3 <i>4</i>	1,4 <i>1,8</i>	41 <i>98</i>	18,8 <i>45,0</i>	176 <i>116</i>	79,8 <i>53,2</i>
Gilintis į savo mintis, atliekant bet kokias veiklas veikiant	5 <i>14</i>	2,3 <i>6,4</i>	69 <i>127</i>	31,7 <i>58,3</i>	144 <i>77</i>	66,1 <i>35,3</i>
Kritiškai vertinti savo atliekamą veiklą	6 <i>9</i>	2,8 <i>4,1</i>	52 <i>108</i>	23,9 <i>49,5</i>	160 <i>101</i>	73,4 <i>46,3</i>

³*Viršutinis* (juodos spalvos) skaičius eilutėje nurodo gebėjimų pritaikomumo profesinėje veikloje skalės rodiklius, o *apatinis* (pasvirasis, mėlynos spalvos) skaičius eilutėje nurodo svarbumo skalės rodiklius.

Tyrimo metu gauti aukšti rezultatai (žr. 20 lentelė) atskleidžia veiklos vertinimo ir dalinimosi asmenine patirtimi veikiant gebėjimų prasmingumą ir svarbą socialinių pedagogų profesinėje veikloje. Iš 20-oje lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad aštuntadalis visų tyrimo dalyvių profesinėje veikloje dažnai priima kompleksinius sprendimus, apmąsto ir analizuoja esamą patirtį kartu su kolegomis bei pasinaudodami įvairius informacijos gavimo šaltinius nuolat tikslingai atnaujina savo turimas žinias. Šį faktą patvirtina ir mokslo šaltinių analizė, nes kaip nurodo Pollard (2006), reflektvyvi veikla beveik visada yra vertingesnė, jei ji atliekama, apmąstoma ir analizuojama kartu su kolegomis. Reikia paminėti ir tai, kad reflektavimo veikiant metu, kaip nurodo Boud ir kt., (2005), yra aktualu apmąstyti ir analizuoti savo mintis. Šį faktą patvirtina ir tyrimo metu gauti rezultatai. Mat daugiau nei pusę (58,3 proc.) visų tiriamųjų mano, kad yra svarbu gilintis į savo mintis veiklos metu.

Trečiasis faktoriaus, *Nuostatų ir priimamų sprendimų priešasčių identifikavimo gebėjimai veiklos metu*, kurį sudaro trys kintamieji. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 21-oje lentelėje.

Faktoriaus Nuostatų ir priimamų sprendimų priežasčių identifikavimo gebėjimai veiklos metu
statistiniai rodikliai, %⁴

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nepatyrėiu/ Nemanau, kad tai svarbu		Retai patyrėiu/ Svarbu		Dažnai patyrėiu/ Labai svarbu	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Atpažinti profesinės patirties metu kilusius jausmus	7 <i>10</i>	3,2 <i>4,6</i>	83 <i>119</i>	38,1 <i>54,6</i>	128 <i>89</i>	58,7 <i>40,8</i>
Atsiriboti nuo išankstinių nuostatų bei sprendimų veikiant	9 <i>3</i>	4,1 <i>1,4</i>	96 <i>102</i>	44,0 <i>46,8</i>	113 <i>113</i>	51,8 <i>51,8</i>
Paašškinti priimamų sprendimų veikiant priežastis	6 <i>2</i>	2,8 <i>0,9</i>	89 <i>123</i>	40,8 <i>56,4</i>	123 <i>93</i>	56,4 <i>42,7</i>

⁴*Viršutinis* (juodos spalvos) skaičius eilutėje nurodo gebėjimų pritaikomumo profesinėje veikloje skalės rodiklius, o *apatinis* (pasvirasis, mėlynos spalvos) skaičius eilutėje nurodo svarbumo skalės rodiklius.

Iš 21-oje lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad daugiau nei puse visų tyrime dalyvavusių socialinių pedagogų dažnai patiria ir mano, kad yra svarbu atpažinti profesinės patirties metu kilusius jausmus bei paašškinti priimamų sprendimų priežastis veiklos metu. Šį faktą patvirtina ir mokslo šaltinių analizė mat gebėjimas suvokti emocijas, pažinti bei analizuoti savo jausmus yra vienas iš pagrindinių reflektavimo proceso sudedamųjų dalių (Salzberger-Wittenberg, ir kt., 1999).

Apibendrinant Socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų atliekant konkrečias naujas veiklas profesinėje veikloje rezultatų analizę galima teigti, kad socialiniai pedagogai profesinės veiklos metu atlikdami konkrečias naujas veiklas realizuoja reflektavimo veikiant gebėjimus, priimdami kompleksinius sprendimus, apmąstydami esamą patirtį kartu su kolegomis ar tikslingai atnaujindami turimas žinias. Reflektavimo veikiant metu socialiniams pedagogams yra svarbu analizuoti savo mintis bei atrasti priežastinius ryšius ir elgesį įtakančius veiksniai.

Socialinio pedagogo profesinė patirties reflektavimo gebėjimų po atliktos veiklos analizė. Atlikus Socialinio pedagogo profesinė patirties reflektavimo gebėjimų po atliktos veiklos teiginių faktoriinę analizę buvo išskirti du faktoriai. Skalės tinkamumo ir patikimumo įverčiai pateikiami 22-oje lentelėje.

Faktorių kintamieji ir statistiniai validumo rodikliai

Faktoriaus kintamieji	Faktoriaus svoris (L)	Faktoriaus aprašomoji sklaida (%)	Cronbach alfa koeficientas
ĮGYTOS PATIRTIES TAIKYMO, ŽINIŲ ATNAUJINIMO IR ĮPRASMINIMO GEBĖJIMAI REFLEKTAVIMO APIE VEIKLĄ KONTEKSTE			
Išsprendus problemą, integruoti ir reflektuoti žinias ir patirtį, kuriant asmenines teorijas ir supratimą	0,77	25,96	0,82
Panaudoti išgyventos profesinės patirties analizės rezultatus planuojant veiksmus ateityje	0,70		
Nuolat tikslingai atnaujinti žinias, panaudojant įvairius informacijos gavimo šaltinius po veiklos	0,68		
Analizuoti savo elgesį po atliktos veiklos, vertinant pasiektų veiklos rezultatų kokybę	0,64		
Įprasminti savo profesinę patirtį, transformuojant ją į žinias, įgūdžius, požiūrius ir vertybes	0,62		
Nustatyti prioritetus būsimai veiklai, identifikuojant poreikius, siekius ir tikslus	0,57		
PROFESINĖS VEIKLOS TOBULINIMAS IR NAUJOVIŲ DIEGIMO GEBĖJIMAI VEIKLOS REFLEKSIJOS KONTEKSTE			
Įvertinti profesinės veiklos privalumus ir trūkumus, numatant profesinio tobulėjimo perspektyvas	0,81	24,59	0,84
Diagnozuoti savo klaidas ir kompetencijos ribotumus po atliktos veiklos	0,70		
Pagrįsti, kaip susiformavo vienoks ar kitoks patyrimas, įvertinus pasiektus rezultatus	0,61		
Ieškoti reikalingos informacijos planuojant naujas savo profesines veiklas	0,60		
Apmąstyti savo profesinę veiklą praėityje – perkeliant įgūdžius arba išvengiant klaidų kartojimosi ateityje	0,58		
Identifikuoti veiklos problemas, pasirenkant adekvačius sprendimo būdus ir technikas ateityje	0,52		
Tobulinti savo profesinę veiklą, remiantis išgyventos praktinės patirties analizės rezultatais	0,51		
Užsiimti nuolatine savo veiklos savirefleksija po veiklos	0,49		

Visi faktorių kintamieji tenkina sąlygą $L \geq 0,5$ ir metodologiniu požiūriu yra vientisi, išskyrus vieną antrojo faktoriaus kintamąjį, kuris netenkina šios sąlygos. Faktorinių svorių reikšmės (L) faktoriuose svyruoja nuo aukštų (0,81) iki žemų (0,49). Skalės Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) koeficiento reikšmė 0,90 rodo, kad kintamieji tarpusavyje yra labai reikšmingai susiję ir matrica faktorinei analizei yra gerai tinkama. Skalei būdinga 50,55 proc. (nuo 25,96 iki 24,59 proc.) sklaida rodo, kad visi faktoriai paaiškina ne mažiau kaip 10 proc. sklaidos ir yra interpretuojami. Skalės faktorių (subskalių) vidinės konsistencijos koeficientas Cronbach alpha (α) svyruoja nuo 0,82 iki 0,84 tai rodo, jog skalė yra homogeniška, pasižyminti aukštu skalės kriterijų vidinės konsistencijos lygiu.

Pirmojo faktoriaus, *Įgytos patirties taikymo, žinių atnaujinimo ir įprasminimo gebėjimai reflektavimo apie veiklą kontekste*, kurį sudaro šeši kintamieji turinys atspindi reflektavimo veiklai gebėjimus. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 23-oje lentelėje.

Faktoriaus *Igytos patirties taikymo, žinių atnaujinimo ir įprasminimo gebėjimai reflektavimo apie veiklą kontekste statistiniai rodikliai, %*⁵

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nepatyrėiu/ <i>Nemanau, kad tai svarbu</i>		Retai patyrėiu/ <i>Svarbu</i>		Dažnai patyrėiu/ <i>Labai svarbu</i>	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Išsprendus problemą, integruoti ir reflektuoti žinias ir patirtį, kuriant asmenines teorijas ir supratimą	4 <i>13</i>	1,8 <i>6,0</i>	70 <i>118</i>	32,1 <i>54,1</i>	144 <i>87</i>	66,1 <i>39,9</i>
Panaudoti išgyventos profesinės patirties analizės rezultatus planuojant veiksmus ateityje	3 <i>1</i>	1,4 <i>0,5</i>	57 <i>122</i>	26,1 <i>56,0</i>	158 <i>94</i>	72,5 <i>43,1</i>
Nuolat tikslingai atnaujinti žinias, panaudojant įvairius informacijos gavimo šaltinius po veiklos	2 <i>1</i>	0,9 <i>0,5</i>	45 <i>104</i>	20,6 <i>47,7</i>	171 <i>113</i>	78,4 <i>51,8</i>
Analizuoti savo elgesį po atliktos veiklos, vertinant pasiektų veiklos rezultatų kokybę	2 <i>2</i>	0,9 <i>0,9</i>	46 <i>116</i>	21,1 <i>53,2</i>	170 <i>100</i>	78,0 <i>45,9</i>
Įprasminti savo profesinę patirtį, transformuojant ją į žinias, įgūdžius, požiūrius ir vertybes	6 <i>4</i>	2,8 <i>1,8</i>	49 <i>127</i>	22,5 <i>58,3</i>	163 <i>87</i>	74,8 <i>39,9</i>
Nustatyti prioritetus būsimai veiklai, identifikuojant poreikius, siekius ir tikslus	3 <i>4</i>	1,4 <i>1,8</i>	39 <i>118</i>	17,9 <i>54,1</i>	176 <i>96</i>	80,7 <i>44,0</i>

⁵*Viršutinis* (juodos spalvos) skaičius eilutėje nurodo gebėjimų pritaikomumo profesinėje veikloje skalės rodiklius, o *apatinis* (pasvirasis, mėlynos spalvos) skaičius eilutėje nurodo svarbumo skalės rodiklius.

Iš tyrimo metu gautų rezultatų matyti (žr. 23 lentelė), kad socialiniai pedagogai realizuoja reflektavimo veiklai gebėjimus. Mat išanalizavę savo veiklos patirtį ar po konkrečios profesinės veiklos patirties specialistai planuoja savo ateities veiksmus, apmąsto problemas, su kuriomis susidūrė praeityje ir kurias jie tikisi išspręsti efektyviau ateityje (Boud ir kt., 2005). Šį faktą patvirtina ir tyrimo metu gauti rezultatai, nes dauguma (80,7 proc.) socialinių pedagogų reflektavimo veiklai metu dažnai nusistato prioritetus būsimai veiklai. Aktualu paminėti ir tai, kad beveik aštuntadalis (78,4 proc.) tiriamųjų dažnai tikslingai atnaujina turimas žinias po atliktos veiklos. O šiek tiek mažiau tiriamųjų dažnai (72,5 proc.), planuodami ateities veiksmus remiasi išgyventa profesine patirtimi. Tuo tarpu, kad šis gebėjimas yra svarbus po atliktos veiklos nurodė daugiau nei pusę (56,0 proc.) visų tiriamųjų. Šiek tiek daugiau tiriamųjų (58,3 proc.) mano, kad yra svarbu įprasminti savo patirtį, transformuojant ją į žinias, įgūdžius, požiūrius ir vertybes.

Antrasis faktorius, *Profesinės veiklos tobulinimas ir naujovių diegimo gebėjimai veiklos refleksijos kontekste*, kurį sudaro aštuoni kintamieji. Rezultatai pagal atskirus faktorių sudarančius teiginius pateikiami 24-oje lentelėje.

**Faktoriaus Profesinės veiklos tobulinimas ir naujovių diegimo gebėjimai veiklos refleksijos
kontekste statistiniai rodikliai, %⁶**

Faktoriaus kintamieji (klausimyno teiginiai)	Nepatyrėiu/ Nemanau, kad tai svarbu		Retai patyrėiu/ Svarbu		Dažnai patyrėiu/ Labai svarbu	
	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%	Tiriamųjų sk.	%
Įvertinti profesinės veiklos privalumus ir trūkumus, numatant profesinio tobulėjimo perspektyvas	4 <i>2</i>	1,8 <i>0,9</i>	58 <i>128</i>	26,6 <i>58,7</i>	156 <i>88</i>	71,6 <i>40,4</i>
Diagnozuoti savo klaidas ir kompetencijos ribotumus po atliktos veiklos	5 <i>4</i>	2,3 <i>1,8</i>	73 <i>116</i>	33,5 <i>53,2</i>	139 <i>98</i>	63,8 <i>45,0</i>
Pagrįsti, kaip susiformavo vienoks ar kitoks patyrimas, įvertinus pasiektus rezultatus	8 <i>18</i>	3,7 <i>8,3</i>	80 <i>136</i>	36,7 <i>62,4</i>	130 <i>64</i>	59,6 <i>29,4</i>
Ieškoti reikalingos informacijos planuojant naujas savo profesines veiklas	2 <i>1</i>	0,9 <i>0,5</i>	33 <i>89</i>	15,1 <i>40,8</i>	183 <i>128</i>	83,9 <i>58,7</i>
Apmąstyti savo profesinę veiklą praeityje – perkeliant įgūdžius arba išvengiant klaidų kartojimosi ateityje	3 <i>8</i>	1,4 <i>3,7</i>	64 <i>112</i>	29,4 <i>51,4</i>	151 <i>98</i>	69,3 <i>45,0</i>
Identifikuoti veiklos problemas, pasirenkant adekvačius sprendimo būdus ir technikas ateityje	1 <i>3</i>	0,5 <i>1,4</i>	66 <i>112</i>	30,3 <i>51,4</i>	151 <i>103</i>	69,3 <i>47,2</i>
Tobulinti savo profesinę veiklą, remiantis išgyventos praktinės patirties analizės rezultatais	2 <i>1</i>	0,9 <i>0,5</i>	44 <i>121</i>	20,2 <i>55,5</i>	172 <i>96</i>	78,9 <i>44,0</i>
Užsiimti nuolatine savo veiklos savirefleksija po veiklos	6 <i>11</i>	2,8 <i>5,0</i>	60 <i>111</i>	27,5 <i>50,9</i>	152 <i>96</i>	69,7 <i>44,0</i>

⁶*Viršutinis* (juodos spalvos) skaičius eilutėje nurodo gebėjimų pritaikomumo profesinėje veikloje skalės rodiklius, o *apatinis* (pasvirasis, mėlynos spalvos) skaičius eilutėje nurodo svarbumo skalės rodiklius.

Iš 24-oje lentelėje pateiktų rezultatų matyti, kad dauguma socialinių pedagogų dažnai patiria (83,9 proc.) ir mano, kad yra labai svarbu (58,7 proc.) ieškoti reikalingos informacijos planuojant naujas veiklas ateityje. Tuo tarpu septintadalis (71,6 proc.) tyrimo dalyvių dažnai numatydami profesinio tobulėjimo perspektyvas vertina savo profesinės veiklos privalumus ir trūkumus. Aktualu paminėti ir tai, jog šio gebėjimo svarbą reflektavimo veiklai kontekste nurodė daugiau nei pusę visų (58,7 proc.) respondentų. Gebėjimas užsiimti savirefleksija po atliktos veiklos yra svarbus pusei (50,9 proc.) visų tiriamųjų.

Apibendrinant Socialinio pedagogo profesinė patirties reflektavimo gebėjimų po atliktos veiklos tyrimo rezultatų analizę galima teigti, kad socialiniai pedagogai realizuoja reflektavimo veiklai gebėjimus. Po atliktos konkrečios veiklos socialiniai pedagogai, remdamiesi išgyventa profesine patirtimi, siekia tobulinti savo profesinę veiklą - nusistato prioritetus būsimai veiklai, apibrėždami poreikius, siekius ir tikslus bei ieško naudingos informacijos planuodami naujas veiklas ateityje. Reflektavimo veiklai metu socialiniams pedagogams svarbu gebėti pagrįsti, kaip susiformavo vienoks ar kitoks patyrimas, remiantis pasiektais rezultatais bei įprasinti savo profesinę patirtį, transformuojant ją į žinias, įgūdžius, požiūrius ir vertybes.

Išvados

1. Socialinio pedagogo profesinės veiklos kontekste reflektavi praktika apima savo veiksmų tyrinėjimą, profesinį tobulėjimą bei vystimąsi, teorijos ir praktikos tarpusavio sąsajas, plečia pasaulėjautos ir pasaulėžiūros ribas, gilina savęs suvokimą bei padeda nustatyti kaip persvarstyti ir tobulinti savo atliekamą veiklą. Reflektavimo kompetencija apima savirefleksijos ir profesinės patirties analizės gebėjimus skirtinguose profesinės veiklos etapuose: reflektavimo apie veiklą, reflektavimo veikiant ir reflektavimo veiklai.
2. Išanalizavus socialinio pedagogo savirefleksijos bei reflektavimo gebėjimų veiklai raiškos tendencijas buvo pastebėta, kad savirefleksijos metu socialiniams pedagogams yra svarbu apmąstyti, analizuoti ir paaiškinti savo elgesį, mintis, jausmus, veiksmus ir išgyvenimus veiklos metu bei įvertinti savo atliekamą veiklą. Profesinės veiklos metu planuodami ir numatydami naujas veiklas socialiniai pedagogai realizuoja refleksijos apie veiklą gebėjimus, pabrėždami įgytos praktinės patirties svarbą, reikšmingą atnaujinant ir iš naujo pervaldinant turimas žinias, siejant naują informaciją su anksčiau išgyventa patirtimi.
3. Socialiniai pedagogai profesinės veiklos metu turi galimybių realizuoti reflektavimo veikiant bei reflektavimo veiklai gebėjimus, tačiau stinga situacijų, kuriose tenka keisti asmeninius įsitikinimus ir prielaidas, tiesiogiai įtakojančias veiksmus veiklos metu bei kritiškai įvertinti savo atliekamą veiklą pagrindžiant kaip susiformavo vienoks ar kitoks patyrimas įvertinus pasiektus rezultatus, o tai yra svarbu ir reikalinga profesinėje veikloje.
4. Remiantis tyrimo metu gautais rezultatais galima teigti, jog socialiniai pedagogai suvokia reflektavimo skirtinguose veiklos etapuose gebėjimų svarbą ir reikalingumą jų profesinės veiklos metu, tačiau neretai savo veiklai ir elgesiui apmąstyti stokoja laiko ir pastangų ar situacijų, kuriose galima būtų diagnozuoti savo klaidas ir kompetencijos ribotumus mokantis valdyti savo emocijas ir elgesį.
5. Galima teigti, jog pasitvirtino iškelta hipotezė, jog socialiniai pedagogai suvokia reflektavimo gebėjimų svarbą ir reikšmę profesinės veiklos metu bei turi galimybių realizuoti reflektavimo veikiant, veiklai ir reflektavimo apie veiklą gebėjimus profesinėje veikloje.

Projektinė dalis

1. Projekto aprašymas

Projekto pavadinimas: *Efektyvus mokymosi iš savo asmeninės patirties darbo vietoje sistemos modernizavimas.*

1.1. projekto anotacija (<i>trumpas projekto pristatymas nuo 1000 iki 2000 spaudos ženklų</i>)
Dabartinio permainingo gyvenimo pagrindinis palydovas – nuolatinis tobulėjimas ir mokymasis. Žodžio „mokyti“ sąvoka toli gražu nebeatpindi tik didelio, retai kur pritaikomo žinių bagažo. Šiandien „mokyti“ reiškia kai ką daugiau. Efektyvus mokymasis iš savo patirties, suteikiantis galimybes vertinti savo patirtį ir kurti veiklos modelius, yra labai svarbus refleksijos/reflektavimo kompetencijos vystymuisi ir jos plėtojimuisi profesinėje specialisto veikloje visą gyvenimą (Bubnys, 2012). Jis neatsiejamas nuo konkrečios darbo vietos, sprendžiamų problemų, individualių atvejų. Bet koks konteksto pasikeitimas sudaro naujas galimybes mokytis darbo vietoje, suprantant tai kaip mokymąsi dabarčiai ir mokymąsi iš patirties (Teresevičienė ir kt., 2004). Projekto idėja kilo atlikus empirinį tyrimą ir išanalizavus tyrimo metu gautus rezultatus. Įgyvendinant projektą numatoma modernizuoti efektyvus mokymosi iš savo asmeninės patirties darbo vietoje sistemą, organizuojant praktinius seminarus/stažuotes, kurių dėka tikslinės grupės asmenys dėl įgytos patirties ir žinių galės savarankiškai kokybiškiau analizuoti savo patirtį, veiklos įpročius, sieti teorines bei praktines žinias, lavinanti reflektavimo gebėjimus, lanksčiau identifikuoti bei spręsti problemas, keisti savo nuostatas ir vertybes.
1.2. Projekto tikslas
Siekiant sėkmingesnės socialinių pedagogų profesinės adaptacijos sukurti ir įgyvendinti refleksyvią praktiką bei reflektavimo kompetencijos plėtojimo(si)/ vystymo(si) galimybes profesinėje socialinių pedagogų veikloje.
1.3. Projekto uždaviniai
Projekto įgyvendinimo metu bus siekiama įgyvendinti šiuos uždavinius: <ol style="list-style-type: none">
1. Suteikti tikslinės grupės nariams specialiųjų refleksyvaus / mokymosi iš savo asmeninės patirties darbo vietoje (work based learning) žinių;
2. Organizuojant praktinius seminarus bei individualios ir grupinės refleksijos grupes ugdyti tikslinės grupės asmenų reflektavimo kompetencijos gebėjimus;
3. Bendradarbiaujant su Šiaulių universitetu sukurti ir tobulinti refleksyvaus mokymosi metodiką, skirtą švietimo įstaigų, pagalbos mokiniui tarnybų vadovams bei šių įstaigų socialiniams pedagogams;
4. Suorganizuoti projekto įgyvendinimo metu įgytos patirties viešinimo konferenciją;
5. Keistis informacija, patirtimi ir vertinimais nacionaliniu bei tarptautiniu lygmeniu.

2. Projekto poreikio pagrindimas

2.1. Situacijos (problemos) analizė: atlikti tyrimai, kiti duomenys¹
Nuolatinis mokymasis iš savo asmeninės patirties yra aktualus socialinių pedagogų profesinėje veikloje: darbas reikalauja specifinių gebėjimų, nes veikla grindžiama ugdymo proceso dalyvių tarpusavio santykiais, daug problemų, su kuriomis susiduriama praktinėje veikloje, būtent: asmeniniai prieštaravimai, neadekvačios nuostatos, prieštarų jausmų išgyvenimas ir pan. Socialiniai pedagogai profesinėje veikloje susiduria su daugeliu problemų, egzistuoja profesinio pervargimo tikimybė. Tai sąlygoja nuolatinio mokymosi profesinėje veikloje poreikį, kurio pagrindas yra refleksija/reflektavimas. Daugelis užsienio mokslininkų (Schon, 1983, 1987; Cowan, 1998; Moon, 1999; Johns, 2004; Jarvis, 1999, 2001; Boud, Keogh, Walker, 2005; Pollard, 2006) analizuodami asmeninio, profesinio tobulėjimo klausimus, esminiais laiko ir daug dėmesio skiria mokymuisi iš savo patirties bei refleksyviai praktikai plėtoti. Refleksija čia įvardijama kaip procesas, kurio metu patirtis paverčiama mokymusi, būdu analizuoti patirtį, atrandant naujas prasmes. Mokymosi iš patirties darbo vietoje svarbą, nors ir nevertindami tokio termino, akcentuoja Laužackas, Pūkelis (2000) pabrėždami, kad tarp darbuotojo patyrimo ir jo turimų gebėjimų yra aiški koreliacija, kad darbuotojų įgyta profesinė kvalifikacija labai dažnai atspindi formalų (norimą, siekiamą), o ne realų darbo kokybės atlikimo laipsnį. Profesinis tobulėjimas matomas kaip nuolatinis procesas, neatsiejamas nuo mokymo ir mokymosi; tai nepalaujamas veiklos apmąstymas ir perkonceptualizavimas. Taigi patirtinis - savaiminis mokymasis yra svarbus komponentas profesinės veiklos kontekste, nes darbo vietoje specialistams sąveikaujant su aplinka bei labiau patyrusiu mokytoju, sudaromos galimybės atrasti ir vystyti naujus praktinius gebėjimus (Kolb, 1984), o kiekviena nauja patirtis „statoma“ ant prieš tai buvusios ir padeda specialistams vystyti gebėjimus ir žinias siekiamų rezultatų link. Darbo autorės atliktas tyrimas apie socialinio pedagogo profesinės patirties reflektavimo gebėjimų raišką skirtinguose veiklos etapuose atskleidė tai, kad socialiniai pedagogai suvokdami mokymosi iš savo asmeninės patirties svarbą reflektavimą laiko reikšmingu profesinės patirties tobulinimo ir įprasminimo procesu, tačiau dažnai savo veiklai ir elgesiui apmąstyti stokoja laiko ir pastangų. Todėl yra aktualu sudaryti daugiau galimybių socialiniams pedagogams darbo vietoje mokytis iš savo asmeninės patirties, nes tik reflektuodamas specialistas įgyja „nematomą“ žinių ir gebėjimų, todėl jis gali pasirinkti tinkamas strategijas, priimti adekvačius sprendimus ne tik profesinėje veikloje, bet ir kituose gyvenimo situacijose (Bubnys, Žydzūnaitė, 2012).

¹ Situacijos analizė turi būti grindžiama ir magistro baigiamojo darbo empirinio tyrimo rezultatais

2.2. Nacionaliniai ir/ar tarptautiniai (ES) dokumentai, pagrindžiantys projekto reikalingumą

- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įsakymas. (2011, Nr. 38-1804)
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=214245 (žiūrėta 2014 -05-11);
- Socialinio pedagogo kvalifikaciniai reikalavimai. (2002, Nr. 101-4526).
http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm (žiūrėta 2014 -05-11);
- Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija. (2002, Nr. 101 4526).
http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm (žiūrėta 2014 -05-11);
- Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai. (2004, Nr. 100-3729).
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=236284 (žiūrėta 2014 -05-11);
- Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija (2008, Nr. 122-4647)
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=329216&p_query=&p_tr2 (žiūrėta 2014 -05-11).

3. Projekto tikslinės grupės**1.1. Projekto tikslinės grupės**

1. 20 Šiaulių regiono švietimo įstaigų bei pagalbos mokiniui tarnybų vadovų;
2. 50 socialinių pedagogų, dirbančių įvairiose Šiaulių regiono švietimo įstaigose.

Iš viso: (M) (V)

Įgyvendinat projektą planuojama nediskriminuojant vyrų ir moterų lygių teisių galimybių iš viso suteikti paslaugas 70 tikslinės grupės asmenų.

5. Planuojami rezultatai

5.1. Projekto poveikis tikslinėms grupėms
Įgyvendinant projektą dėka įgytos patirties, pravestų mokymų bei įdiegtų metodinių naujovių švietimo įstaigų bei pagalbos mokiniui tarnybų vadovai ir socialiniai pedagogai įgis žinių ir įsisavins naujus efektyvius mokymosi iš savo asmeninės patirties darbo vietoje (work based learning) metodus ir edukacines programas, tai leis ne tik plėtoti reflektavimo kompetenciją, bet ir teikti paslaugas klientams naujame kokybiniame lygmenyje.
5.2. Projekto metu planuojami sukurti inovaciniai produktai (metodai, programos, mokomoji medžiaga, publikacijos, etc.)
Parengta mokomoji reflektvyvaus mokymosi metodika, skirta švietimo įstaigų bei pagalbos mokiniui tarnybų vadovams ir socialiniams pedagogams.
5.3. Projekto tęstinumas
Projektas yra tęstinis, o jo tęstinumą įtakoja planuojamų projekto veiklų plėtra.
5.4. Numatomas poveikis:
5.4.1. horizontaliu lygiu (politikai) (teisės aktai, viešumas, etc.)
Projekto „Efektyvaus mokymosi iš savo asmeninės patirties darbo vietoje sistemos modernizavimas“ įgyvendinimas turės teigiamą poveikį švietimo sistemai, bus pasidalinta informacija, gerąja patirtimi ir vertinimais nacionaliniu bei tarptautiniu lygmeniu.
5.4.2. vertikaliu lygiu (praktikai)
Projekto metu įgytos mokymosi iš savo asmeninės patirties darbo vietoje (work based learning) žinios bei gebėjimai leis švietimo įstaigų bei pagalbos mokiniui tarnybų vadovams ir socialiniams pedagogams kryptingiau organizuoti pagalbos mokiniui teikimo ir įgyvendinimo procesą.

6. Numatomos išlaidos

Eil. Nr.	Projekto išlaidos	2015 metai	Išlaidos iš viso
1.	Tiesioginės projekto valdymo ir administravimo išlaidos	10,000 Lt.	10,000 Lt.
2.	Tiesioginės projekto įgyvendinimo išlaidos	30,000 Lt.	30,000 Lt.
3.	Netiesioginės išlaidos	0,00 Lt.	0,00 Lt.
	Iš viso:	40,000 Lt.	40,000 Lt.

7. Finansavimo šaltiniai

Šaltinis	Suma. Lt
1. Paramos lėšos	-
2. Pareiškėjo ir partnerių lėšos	10,000 Lt.
3. Nacionalinės lėšos (valstybės biudžeto, savivaldybės biudžeto lėšos)	30,000 Lt.
4. Privачios lėšos	-
5. Kiti šaltiniai (įvardinti) (gali būti kiti potencialūs finansavimo fondai)	-

Literatūra

1. Asselin, M. E., Schwartz-Barcott, D., Osterman, P. A. (2013). Exploring Reflection as a Process Embedded in Experienced Nurses' Practice: a Qualitative Study. *Journal of Advanced Nursing*, 69 (4), 905–914.
2. Atkins, S., Murphy, K. (1993). Reflection: a Review of the Literature. *Journal of Advanced Nursing*, 18, 1188–1192.
3. Attard K., Armour K. M. (2005). Learning to Become a Learning Professional: Reflections on One Year of Teaching. *European Journal of Teacher Education*, 28 (2), 195–207.
4. Aukes, L. C., Geertsma, J., Cohen-Schotanus, J., Zwierstra, R. P., Slaets, J. P. J. (2007). The Development of Scale to Measure Personal Reflection in Medical Practice and Education. *Medical Teacher*, 29 (2-3), 177-182. <http://dx.doi.org/10.1080/01421590701299272>. (žiūrėta 2014-02-10).
5. Baranauskienė, R.(2000). Reflektyvaus studijų modelio ypatumai mokymosi kontekste. *Socialiniai mokslai*, 5 (26), 60-67.
6. *Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai*. (2004). http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=236284 (žiūrėta 2014 -05-11).
7. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
8. Bolton, G. (2010). *Reflective Practice Writing and Profesional Development*. Third Editon. London: Sage.
9. Boud, D., Keogh, R., Walker, D. (2005). *Reflection: Turning Experience into Learning*. London and New York: Routledge Falmer.
10. Bradbury, H. (2010). *Beyond Reflective Practice: New Approaches to Professional Lifelong Learning*. Routledge: London.
11. Bubnys, R. (2012). *Reflektyvaus mokymo(si) metodų diegimo aukštojoje mokykloje metodika: refleksija kaip besimokančiųjų asmeninės ir profesinės patirties raidos didaktinis metodas*. Šiauliai: Šiaulių valstybinė kolegija.
12. Bubnys, R. (2011). Teorinių žinių ir asmeninės patirties integravimo raiška socialinio darbo studijose. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 8, 78-84.
13. Bubnys, R. (2007). Mokymosi lygių įvairovė kaip reflektyvaus ugdymo aukštojoje mokykloje prielaida. *Ugdymo psichologija*, 18, 61-68.
14. Bubnys, R., Gudonis, V. (2009). Būsimų specialiųjų pedagogų asmeninės patirties reflektavimas ir integravimas praktinėse studijose aukštojoje mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 2 (21), 83–90.

15. Bubnys, R., Krušaitė, L. (2008). Socialinių pedagogų ir socialinių darbuotojų reflektavimo ypatumai profesinėje veikloje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2 (18), 65-69.
16. Bubnys, R., Žydžiūnaitė, V. (2012). *Reflektyvus mokymas(is) aukštosios mokyklos edukacinėje aplinkoje: dėstytojų mokymo patirtys*. Mokslo studija. Šiauliai: Lucijus.
17. Bubnys, R., Žydžiūnaitė, V. (2008). Reflektuojančio būsimo specialiojo pedagogo profesinio apsisprendimo patirtys. *Mokytojų ugdymas*, 12 (2), 80-94.
18. Cady, J., Distad, L., Germundsen, R. (1998). Reflective Practice Groups in Teacher Induction: Building Professional Community via Experiential Knowledge, *Education*, 118(3), 459–470.
19. Cochran-Smith, M., Lytle, S. (1990). *Onside/Outside. Teacher Research and Knowledge*. New York: Teachers College Press.
20. Cowan, J. (1998). *On Becoming an Inovative University Teacher*. Buchingham: Open University.
21. Davies, S. (2012). Embracing Reflective Practice. *Education for Primary Care*, 23, 9–12.
22. Dirgėlienė, I. (2008). Teorijos ir praktikos ryšio plėtotė socialinio darbuotojo profesinėje veikloje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 20, 90-101.
23. Dewey, J. (1933). *How We Think, Revised Edition*. Boston: D.C. Heath.
24. Duckworth, V., Wood, J., Dickinson, J., Bostock, J. (2010). *Successful Teaching Practice in the Lifelong Learning Sector*. Exeter: Learning Matters.
25. Elliott, I., Coker, S. (2008). Independent Self-Construal, Self-Reflection, and Self-Rumination: A Path Model for Predicting Happiness. *Australian Journal of Psychology*, 60 (3), 127–134.
26. Geležinienė, R. (2010). Reflektyvios mokytojo veiklos raiška specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokymo(si) procese. *Mokslas ir edukaciniai procesai*, 4 (13), 22-37.
27. Gibbs, G. (1988). *Learning by Doing: A Guide to Teaching and Learning methods*. Oxford: Further Education Unit, Oxford Brookes University.
28. Grant, A. M. (2001). Rethinking Psychological Mindedness: Metacognition, Selfreflection, and Insight. *Behaviour change*, 18 (1), 8–17.
29. Grant, A. M., Franklin, J., Langford, P. (2002). The Self-Reflection and Insight Scale: a New Measure of Private Self-Consciousness. *Social behavior and personality*, 30 (8), 821-836.
30. Hatcher, J. A., Julie, A., Bringle, R.G. (1997). Reflection. Bringing the Gap Between Service and Learning. *College Teaching*, 4 (45), 153-158.

31. Hatton, N., Smith, D. (1995). Reflection in Teacher Education: Towards Definition and Implementation. *Teaching and Teacher Education*, 11, 33–49.
32. Ivanauskienė, V., Liobikienė, N. (2005). Socialinio darbo studentų savirefleksijos gebėjimų ugdymas teoriniuose kursuose. *Socialinis darbas*, 4 (1), 118-121.
33. Yip, K. (2007). Self-Reflection in Reflective Practice: A Jaspers' Orientation. *Reflective Practice*, 8 (2), 285–298.
34. Yip, K. (2006). Self-reflection in Reflective Practice: A Note of Caution, *British Journal of Social Work*, 36 (5), 777–788.
35. Janiūnaitė, B. (2004). *Edukacinės novacijos ir jų diegimas: monografija*. Kaunas: Technologija.
36. Jarvis, P. (2001). *Mokymosi paradoksai*. Kaunas: VDU Švietimo studijų centras.
37. Jarvis, P. (1999). *The Practitioner – Researcher. Developing Theory from Practise*. San Francisko: Jossey – Bass.
38. Johns, C. (2004). *Becoming a Reflective Practitioner. A Reflective and Holistic Approach to Clinical Nursing, Practice Development and Clinical Supervision*. Oxford: Blackwell Publishing.
39. Johnson C. S., Stapel D. A. (2011). Reflection Versus Self-Reflection: Sources of Self-Esteem Boost Determine Behavioral Outcomes. *Social Psychology*, 42 (2), 144–151.
40. Jovaiša, L. (2005). Sėkmės kūrybos mokymo problema. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 15, 10-28.
41. Jucevičienė, P. (2001). Integruotas požiūris į socialinio darbo teoriją ir praktiką – XXI amžiaus iššūkių žmonėms atsakas. *Acta paedagogica Vilnensia*, 8, 187-197.
42. Jurkuvienė, R. (2004). *Supervizijos sistemų teorija. Socialinio darbo supervizija: teorija ir praktika*. Kaunas: Technologija.
43. Kaffemanienė, I.(2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
44. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucijus.
45. Kavaliauskienė, V.(2010). Refleksijos kultūra – socialinio darbuotojo profesinės veiklos raiškos aspektas. *Acta paedagogica Vilnensia*, 25, 159-171.
46. Kiaunytė, A., Dirgėlienė, I.(2006). *Praktika rengiant socialinius darbuotojus: Klaipėdos universiteto patirtis*. Klaipėda: Kaipėdos universiteto leidykla.
47. King, T. (2002). *Development of Student Skills in Reflective Writing*. http://www.csd.uwa.edu.au/iced2002/publication/Terry_King.pdf. (žiūrėta 2014-03-19).
48. Kepalaitė, A. (2010). Socialinių pedagogų savirefleksijos ir įžvalgos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 1(22), 25–32.

49. Kepalaitė, A. (2005). Pedagoogo refleksijos ypatumai akademinėje situacijoje. *Ugdymo psichologija*, 14, 51-56.
50. Knowles, M. (1984). *Andragogy in Action. Applying Modern Principles of Adult Education*. San Francisco: Jossey Bass.
51. Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. New Jersey: Prentice – Hall.
52. Lam, C. M., Wong, H., Leung, T. F. (2007). An Unfinished Reflexive Journey: Social Work Students' Reflection on Their Placement Experiences. *British Journal of Social Work*, 37(1), 91–105.
53. Laužackas, R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija*. Monografija. Kaunas: VDU leidykla.
54. Laužackas R., Pūkelis K. (2000). Kvalifikacija ir kompetencija: samprata, santykis bei struktūra profesijos mokytojo veiklos kontekste. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 3 (1), 10-17..
55. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
56. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įsakymas. (2011). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=214245 (žiūrėta 2014-05-11).
57. Lipinskienė, D. (2002). *Edukacinė studentų įgalinanti studijuoti aplinka*. (Nepublikuota daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas, 2002).
58. Locke, J. (2000). *Esė apie žmogaus intelektą*. Vilnius: Pradai.
59. Luobikienė, I. (2000). *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimo metodika*. Mokymo knyga. Kaunas: Technologija.
60. Mishna, F., Bogo, M. (2007). Reflective Practice in Contemporary Social Work Classrooms. *Journal of Social Work Education*, 3(43), 529-541.
61. Mezirow, J. (2000). *Learning to Think Like an Adult: Core Concepts of Transformation Theory*. San Francisco: Jossey-Bass.
62. *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija*. (2008). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=329216&p_query=&p_tr2 (žiūrėta 2014 -05-11)
63. Moon, J. A. (1999). *Reflection in Learning and Professional Development. Theory and Practice*. London and New York: Routledge Falmer.
64. Osterman, K.F., Kottkamp, R. B. (1993). *Reflective Practice for Educators - Improving Schooling Through Professional Development*. California: Corwin press.
65. Piščalkienė, V., Stasiūnaitienė, E. (2013). Slaugos praktikos vertinimas reflektuojant: studentų požiūris. *Sveikatos mokslai*, 23 (4), 114-118.

66. *Psichologijos žodynas*. (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
67. Pollard, A.(2006). *Refleksyvusis mokymas. Veiksminga ir duomenimis paremta profesinė praktika*. Vilnius: Garnelis.
68. Raudeliūnaitė, R. (2010). Socialinio darbo studentų patirtis studijų praktikoje: rašytinių refleksijų analizė. *Socialinis darbas*, 9 (2), 48–55.
69. Roffey-Barentsen, J., Malthouse, R. (2009). *Reflective Practice in the Lifelong Learning Sector*. Exeter: Learning Matters.
70. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
71. Salzberger-Wittenberg I., Williams, G., Osborne, E. (1999). *The Emotional Experience of Learning and Teaching*. London: Karnac Books.
72. Schon, D.(1987). *Educating the Reflective Practitioner: Towards a New Design for Teaching and Learning in the Professions*. San Fransisco: Jossey-Bass.
73. Schon, D. (1983). *The Reflective Practitioner*. San Francisco: Jossey-Bass.
74. *Socialinio pedagogo kvalifikaciniai reikalavimai*. (2002). http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm (žiūrėta 2014 -05-11).
75. *Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija*. (2002). http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm (žiūrėta 2014 -05-11)
76. Tate, S. (2003). Education for Reflective Practice. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 9 (5), 773-777.
77. Teresevičienė, M., Oldroyd, D., Gedvilienė, G. (2004). *Suaugusiųjų mokymasis. Androgogikas didaktikos pagrindai*. Kaunas: VDU.
78. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
79. Valantiejus, A. (2004). *Kritinis sociologijos diskursas. Tarp pozityvizmo ir postmodernizmo*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
80. Vyšniauskienė, D., Minkutė, R. (2008). *Socialinės veiklos profesinė etika*. Kaunas: Technologija.
81. Whitaker, P. (1995). *Managing to Learn: Aspects of Reflective Experiential Learning in Schools*. New York: Cassell.
82. Žydžiūnaitė, V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Kaunas: VDU leidykla.

**MANIFESTATION OF REFLECTIVE SKILLS OF SOCIAL EDUCATOR'S
PROFESSIONAL EXPERIENCE IN DIFFERENT STAGES OF ACTIVITY**

The Master's Degrees Thesis

Summary

Theoretical analysis of expression of reflecting skills for the professional experience of a social educator was implemented in the work.

The hypothesis was formed that it is likely that social educators perceive the importance of reflecting skills as well as the significance for the professional activity and they have possibilities of realising skills of reflection on action, reflection in action and reflection for action.

The *questionnaire* was applied as the main *method* of this survey by using the questionnaire of the closed type; the survey was implemented the aim of which is to reveal the expression of reflecting skills for the professional experience of a social educator during different stages of activity (reflection on action, reflection in action and reflection for action) on the base of theoretical and empirical survey data analysis. The data was processed by statistical survey data analysis (quantitative descriptive statistics; multidimensional statistical method – factorial analysis).

For attaining the presented aim respondents were selected purposely by aids of the method of convenience sampling. 218 social educators (100%) participated in the survey, working in educational institutions all around Lithuania – 212 women (97.2%) and 6 men (2.8%).

Empirical part analyses tendencies of the importance of attitude of a social educators towards the reflecting as well as self-reflecting and skills of reflecting professional experience in various activity stages (reflection on action, reflection in action and reflection for action).

The main *conclusions* of the empiric survey:

1. Social educators upon the professional activity realise skills of reflecting the professional experience in different activity stages; however there is a lack of situations where personal convictions and premises, directly affecting actions during the activity are to be changed or the critical assessment of the implemented activity is to be done.
2. Social educators perceive the importance of skills of reflecting in different activity stages as well as the necessity during their professional activity; however they often lack efforts or situations for reconsidering the own activity or behaviour where it would

be possible to diagnose the own mistakes and limitedness of competences upon learning to control the own emotions and behaviour.

3. The hypothesis was confirmed that social educators perceive the importance of the reflecting skills as well as importance during the professional activity and they have possibilities to realise skills reflection on action, reflection in action and reflection for action.

Keywords: social educator, professional experience, reflecting skills, stages of activity.

PRIEDAI